МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ АВІАЦІЙНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ НЕПЕРЕРВНОЇ ОСВІТИ
КАФЕДРА ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ

ДОПУСТИТИ ДО ЗАХИСТУ
Завідувач випускової кафедри
Лариса МЕЛЬНИЧУК
«___»_____2022 р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

(пояснювальна записка)

здобувача вищої освіти освітнього ступеня «Магістр»
за освітньо-професійною програмою «Менеджмент в органах публічного управління»

Тема: **«СВІТОВІ ТЕНДЕНЦІЇ ТА СУЧАСНІ МОДЕЛІ СОЦІАЛЬНОЇ ІННОВАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ»**

Виконавець: **Радченко Дар'я Павлівна**, група МУ 201 МЗ
Керівник: **Гоголь Тетяна Василівна**, д.держ.упр, доцент
Консультант з окремих розділів пояснювальної записки:
Гоголь Тетяна Василівна, д.держ.упр, доцент

Нормоконтролер: _____ Тетяна ГОГОЛЬ

Київ 2022

НАЦІОНАЛЬНИЙ АВІАЦІЙНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Навчально-науковий інститут неперервної освіти

Кафедра публічного управління та адміністрування

спеціальність: 281 Публічне управління та адміністрування

ЗАТВЕРДЖУЮ:
Завідувач кафедри
Лариса МЕЛЬНИЧУК
«_____»_____2022 р.

ЗАВДАННЯ

на виконання кваліфікаційної роботи

Радченко Дар'ї Павлівна

1. Тема роботи: **«Світові тенденції та сучасні моделі соціальної інноваційної політики»** затверджена наказом ректора від «9» вересня 2022 р. № 1350/ст.

2. Термін виконання роботи: з 12.09.2022 року по 30.11.2022 року.

3. Вихідні дані до роботи: теоретичні відомості щодо методичні розробки вітчизняних та зарубіжних авторів, періодичні видання, статистичні щорічники, результати власних спостережень і обстеження діяльності публічних установ, ресурси мережі Internet, нормативно-законодавча база України.

4. Зміст пояснювальної записки: Розділ 1 Теоретичні основи поняття інноваційної діяльності, її сутність; Розділ 2 Світовий досвід розвитку інноваційної діяльності; Розділ 3 Аналіз державної інноваційної політики в україні та стратегії інноваційних підприємств.

5. Перелік обов'язкового графічного (ілюстративного) матеріалу: 4 рисунки, 8 таблиць та 13 формул.

6. Календарний план-графік

№ п/п	Завдання	Термін виконання	Відмітка про виконання

1.	Вибрати тему роботи	12.09.22 р.	+
2.	Затвердити тему і план роботи у наукового керівника, завідувача кафедри	18.09.22 р.	+
3.	Визначити статистичну, інформаційну базу дослідження, скласти бібліографію	20.09.22 р.	+
4.	Оформити і обговорити з науковим керівником перший розділ роботи	15.10.22 р.	+
5.	Оформити і обговорити з науковим керівником другий розділ роботи	30.10.22 р.	+
6.	Оформити і обговорити з науковим керівником третій розділ роботи	10.11.22 р.	+
7.	Доопрацювати роботу, оформити її кінцевий варіант	15.11.22 р.	+
8.	Підготуватися та взяти участь у попередньому захисті роботи	20.11.22 р.	+
9.	Отримати відгук керівника та рецензію	25.11.2022	+
10.	Підготувати доповідь на захист	28.11.2022	+

7. Консультанти з окремих розділів

Назва розділу	Консультант (посада, П.І.Б)	Дата, підпис	
		Завдання видав	Завдання прийняв
1. Теоретичні основи поняття інноваційної діяльності, її сутність	Гоголь Тетяна Василівна	20.09.22 р.	20.09.22 р.
2. Світовий досвід розвитку інноваційної діяльності	Гоголь Тетяна Василівна	25.09.22 р.	25.09.22 р.
3. Аналіз державної інноваційної політики в україні та стратегії інноваційних підприємств	Гоголь Тетяна Василівна	5.11.22 р.	5.11.22 р.

8. Дата видачі завдання: 05.11. 2022 року

Керівник роботи, д.держ.упр, доцент Тетяна ГОГОЛЬ

Завдання прийняла до виконання Дар‘я РАДЧЕНКО

РЕФЕРАТ

Пояснювальна записка до кваліфікаційної роботи «Світові тенденції та сучасні моделі соціальної інноваційної політики»:

122 с., 4 рис., 8 табл., 44 літературні джерела, 5 додатків.

Об’єктом дослідження виступає процеси інноваційного розвитку економіки України.

Предметом дослідження являються сучасні моделі соціальної інноваційної політики.

Методи дослідження: Теоретико-методологічну основу роботи становлять праці класиків стратегічного управління інноваційним розвитком, державного регулювання інноваційної діяльності, сучасні концепції інноваційного розвитку.

Для вирішення завдань наукового дослідження в роботі використовуються загальнонауково-теоретичні методи: узагальнення, пояснення, групування, класифікації, аналізу та синтезу, графічного зображення, порівняльного аналізу, статистики, кореляційно-регресійного аналізу.

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що теоретико-методологічні положення та науково-практичні рекомендації сформованих інноваційних стратегій можуть бути використані у своїй діяльності органами виконавчої та законодавчої влади на державному та регіональному рівнях національної економіки, а також керівників виробничих підприємств, науковців і педагогів у навчальному процесі – на місцевому рівні.

ЗМІСТ

ВСТУП……3

РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПОНЯТТЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ, ЇЇ СУТНІСТЬ …….……6

1.1. Мета, принципи та завдання інноваційної діяльності в державі ……6

1.2. Стратегічне управління інноваційним розвитком на державному рівні…….….17

1.3. Методологічні проблеми формування інноваційних стратегій…….33

РОЗДІЛ 2 СВІТОВИЙ ДОСВІД РОЗВИТКУ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ……....48

2.1. Стратегії розвитку інноваційної політики провідних країн світу…....48

2.2. Моделі інноваційного розвитку в країнах світу…….……63

2.3. Зарубіжний досвід підвищення конкурентоспроможності економіки країни та методи регулювання інноваційного розвитку: можливості адаптації в Україні……..…78

РОЗДІЛ 3 АНАЛІЗ ДЕРЖАВНОЇ ІННОВАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ ТА СТРАТЕГІЇ ІННОВАЦІЙНИХ ПІДПРИЄМСТВ ……..……..89

3.1. Інноваційні стратегії підприємства, методи стратегічного планування……..……89

3.2. Потенціал підприємництва, ефективність оцінювання…….……99

3.3. Сучасний стан інноваційної діяльності й оцінювання конкурентоспроможності економіки України……..…107

ВИСНОВКИ……..…113

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ…….….116

ВСТУП

Актуальність теми. Сучасний розвиток економіки країни неможливий без високоефективної інноваційної діяльності, здатної забезпечити конкурентоспроможність виробничих підприємств на внутрішньому та світовому ринках. Про важливість інноваційного чинника для економічного розвитку свідчить, зокрема, той факт, що в країнах ЄЕС кожна третя компанія впроваджує інновації, в Україні – кожна сьома. В умовах недостатнього використання інновацій підприємствами України особливого значення набуває державна підтримка та стимулювання інноваційної діяльності підприємств.

Державна підтримка інноваційного підприємництва є однією з найважливіших сфер життя сучасного суспільства. Динаміка інтенсивного розвитку економіки визначається ефективністю інноваційних процесів у різних сферах життя. Висока зношеність основних фондів, відсутність необхідного відтворення вимагають використання виробничо-технологічних інновацій, які в свою чергу потребують організаційно-управлінських інновацій для підвищення конкурентоспроможності вітчизняних товаровиробників.

У кожній державі необхідно використовувати різноманітні механізми державної підтримки інноваційної діяльності та розвитку з метою створення та реалізації ґрунтовних стратегій розвитку інноваційного сектору. Комплексне використання комплексу інструментів є основою сучасної інноваційної політики будь-якої розвиненої країни. Створення сприятливих умов для інноваційної сфери, співвідношення форм державної підтримки, яке залежить від багатьох факторів: рівня розвитку національної економіки, рівня науки і техніки, законодавчої бази тощо. сьогодні є суттєвим фактором підвищення конкурентоспроможності економіки.

Роботи С. Валдаєтева, Л. Водочека, Дж. Ван Дейна, П. Друкера, Х. Менша, М. Портера, Р. Фостера, Ф. Хайєка, С. Ю. Глазьєва, Д. .З. Львів та ін.

Серед українських учених, які займалися проблемами інноваційного розвитку та розробки інноваційних стратегій, були І.В.Алексєєва, О.І. Амошу, Ю.М. Бажала, Б.В. Буркінський, А.П. Гречан, М.П.Денисенко, Я.А. Жаліло, В.І Захарченко, С.М. Ілляшенко, М.І. Крупку, О.О. Лапко, Б.А. Малицький, О.В.Макару, І.А.Маркін, Ж.В. Поплавська, В.П.Семиноженко, Л.І.Федулов, А.І. Яковлєва, О.М. Шкіня та ін.

Об‘єктом написання роботи виступає процеси інноваційного розвитку економіки України.

Предметом дослідження являються сучасні моделі соціальної інноваційної політики.

Мета написання дипломного дослідження заключається в формуванні теоретичних і методологічних основ створеннясоціальної інноваційної політики та розроблення науково-практичних рекомендації щодо стратегічного управління інноваційним розвитком на усіх рівнях господарювання. Виходячи з мети роботи можна сформувати наступні **завдання:**

1. Розглянути теоретичні основи поняття інноваційної діяльності, її сутність;
2. Проаналізувати світовий досвід розвитку інноваційної діяльності;
3. Здійснити аналіз державної інноваційної політики в Україні та стратегії інноваційних підприємств.

Методи дослідження. Теоретико-методологічну основу роботи становлять праці класиків стратегічного управління інноваційним розвитком, державного регулювання інноваційної діяльності, сучасні концепції інноваційного розвитку.

Для вирішення завдань наукового дослідження в роботі використовуються загальнонауково-теоретичні методи: узагальнення, пояснення, групування, класифікації, аналізу та синтезу, графічного зображення, порівняльного аналізу, статистики, кореляційно-регресійного аналізу.

Інформаційною базою роботи стали законодавчі акти Верховної Ради України, програмні документи Кабінету Міністрів України, Європейського Союзу, рішення органів виконавчої влади України; Дані Міністерства економічного розвитку і торгівлі України, Державної служби статистики України, аналітичні матеріали міжнародних організацій; Дані бухгалтерського обліку та звітності українських компаній, результати експертних оцінок; Матеріали з журналів та інтернет-джерел тощо.

Наукова новизна отриманих результатів полягає у формуванні теоретико-методологічних передумов для комплексного вирішення проблем створення сучасних моделей соціальних інноваційних стратегій.

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що теоретико-методологічні положення та науково-практичні рекомендації сформованих інноваційних стратегій можуть бути використані у своїй діяльності органами виконавчої та законодавчої влади на державному та регіональному рівнях національної економіки, а також керівників виробничих підприємств, науковців і педагогів у навчальному процесі – на місцевому рівні.

Структура роботи включає титульний аркуш, зміст, вступ, три розділи із дев‘ятьма підрозділами, висновки та список використаної літератури. Всього робота налічує 122 сторінки друкованого тексту, з них 115 сторінок основного тексту та 44 найменувань списку використаних літературних джерел. Також у роботі наявно 4 рисунки, 8 таблиць та 13 формул.

РОЗДІЛ 1
ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПОНЯТТЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ, ЇЇ СУТНІСТЬ

1.1. Мета, принципи та завдання інноваційної діяльності в державі

У найширшому розумінні інновації впливають не лише на виробників або дистриб'юторів товарів і послуг, які працюють у комерційному секторі. Організації на всіх трьох рівнях влади — законодавчій, виконавчій і судовій — а також організації в освіті, охороні здоров'я та в усіх аспектах некомерційного сектора також повинні впроваджувати інновації, щоб відповідати мінливим умовам і навіть передбачати їх. Розробку та реалізацію державної інноваційної політики здійснюють органи державної виконавчої влади, які призначаються урядом.

Інновації є одним із пріоритетних напрямків у державній політиці, оскільки є основою національної незалежності та економічного розвитку. В основу проектування та реалізації інноваційної політики держави покладено створення такої системи, яка забезпечить можливість ефективного використання інтелектуального та науково-технічного потенціалу держави у виробництві [5].

Державна інноваційна політика - це комплекс правових, організаційних, економічних та інших заходів держави, спрямованих на створення належних умов для розвитку інноваційних процесів в економіці та сприяння впровадженню результатів інноваційної діяльності у виробництво за такими напрямами: зростання інноваційної діяльності; Зосередження на просуванні інновацій як пріоритету, що є основою сучасного технологічного процесу; Поєднати державну інноваційну політику з ефективною конкуренцією в цій сфері; захист інтелектуальної власності та інтересів національного

інноваційного підприємництва; Сприяти регіональному, міжрегіональному та міжнародному співробітництву в інноваційній діяльності.

Крім того, державна інноваційна політика – це сукупність форм і методів діяльності держави, спрямованих на створення взаємопов'язаних механізмів інституційного та ресурсного забезпечення підтримки та розвитку інноваційної діяльності, на формування мотиваційних факторів активізації інноваційних процесів. Завданням державної інноваційної політики є створення належних умов для ефективного відтворення, розвитку та використання науково-технічного потенціалу країни, забезпечення впровадження сучасних екологічно чистих, безпечних, енерго- та ресурсозберігаючих технологій, виробництва та реалізації продукції. нові види конкурентоспроможної продукції. Створення таких умов для діяльності підприємств, за яких вони були б зацікавлені та здатні розробляти та виготовляти нові сучасні продукти та використовувати технології та на основі цього розширювати ринки збуту [1].

Головною метою інноваційної політики є орієнтація розвитку виробничої сфери на створення та широке застосування принципово нових машин, матеріалів, складних технологічних систем, ефективне впровадження науково-технічних розробок, забезпечення соціально-економічних, організаційних складових.

Створення ефективних механізмів використання вітчизняного інноваційного потенціалу, а також впровадження сучасних зарубіжних технологій, які разом із національним природним ресурсом, кадровим і науково-технічним потенціалом можуть підвищити загальну конкурентоспроможність країни. Оскільки інновації мають системний характер, державна інноваційна політика потребує відповідного підходу, який полягає у збереженні наявними компаніями та спільнотами – учасниками процесу – доступу до ресурсів, необхідних для інновацій, та сприянні навчанню інновацій, тобто типи інновацій змінюють поведінку [6].

З одного боку, держава визнається тим, що надає особливе заохочення інноваційній діяльності, регулюючи соціальні та екологічні напрями інновацій, що, у свою чергу, забезпечує соціальну стабільність і підтримку екологічної рівноваги, а з іншого боку, лише на державному рівні можливо негативні впливи, пов'язані з НПТ, запобігають і нейтралізують їх наслідки. Тут, перш за все, виділяється створення державних організацій та підрозділів, які проводять дослідження та інновації у сферах державного економічного сектору (наприклад, оборони, охорони здоров’я тощо). Держава також заохочує поширення в економіці організаційних структур, найбільш ефективних з точки зору виробництва та впровадження інновацій (великі фірми, малі фірми) (табл. 1.1.). Основні інноваційні структури включають:

Інноваційний інкубатор — організаційна структура, яка на пільгових умовах надає приміщення, обладнання, обладнання, інформаційно-комунікаційні послуги. Завданнями стартап-центрів є: проведення економічної звітності, фінансування інноваційних проектів, надання консалтингових послуг.

Інноваційний центр - це об'єднання компаній і організацій, які об'єдналися для досягнення високого комерційного результату на основі використання науково-технічних розробок і винаходів. Завданнями таких центрів є: підтримка існуючих та створення нових інноваційних компаній, а також надання консалтингових та інжинірингових послуг [11].

Технопарк – це компактно розташований науково-технічний комплекс, функція якого заснована на комерціалізації науково-технічної діяльності. Завданнями технопарків є: впровадження науково-технічних розробок у виробництво та інтеграція різних стадій інноваційного процесу.

Технополіс — це спеціально створений науково-виробничий комплекс, що включає підприємства та організації, що перебувають у повному циклі інноваційної діяльності. Завданнями технополісів є: забезпечення необхідної інфраструктури для надання послуг у сфері маркетингу, реклами, фінансування,

патентного захисту, матеріально-технічного постачання та розповсюдження інноваційної продукції, а також активізація міжнародного співробітництва в цій галузі досліджень і програми розвитку (НДДКР) та інновації.

Таблиця 1.1.

Види інноваційних організацій

Назва організації	Поняття (визначення)	Відмінні риси інноваційних підприємств
Маркетингова організація (МО)	Організація, що займається сегментацією ринку, розробкою стандартів конкуренції, впровадженням концепції маркетингу у відділах інноваційної компанії, розробкою стратегії інноваційної компанії, визначенням системи розподілу, рекламою та стимулюванням прискорення продажів.	Маркетинг товарів поділяється на стратегічний і тактичний. Стратегічний маркетинг спрямований на реалізацію концепції маркетингу на першій фазі життєвого циклу продукту (LPL) і першої функції управління. Якщо на даному етапі не використовувати сучасні методи дослідження для економії поточних ресурсів, то на наступних етапах НДДКР організація зазнає збитків у сотні й тисячі разів, що перевищують економію, досягнуту раніше. Потрібно виробляти те, що очікує покупець, а не те, що ви можете виробити.
Науково-дослідні організації (НДО), дослідні центри (ДЦ)	Організації, які займаються науково-експериментальною перевіркою можливості досягнення стандартів конкурентоспроможності товарів, розробкою інновацій, їх апробацією та розповсюдженням.	На етапі фундаментальних і прикладних досліджень результати маркетингових і наукових досліджень у вигляді інновацій втілені у відповідних документах (винаходи, патенти, процеси, ноу-хау тощо). Ці інновації можна впровадити самі по собі, тобто перетворити на

		інновації, або продати, тобто досягти комерційного результату.
Виробниче підприємство (організація)	Організація, яка займається розробкою виробництва нової продукції, серійним виробництвом, тактичним маркетингом і збутом виготовленої продукції	Фірма-виробник займається матеріалізацією результатів інновацій. При високій якості попередньої виробничої роботи необхідно забезпечити високу якість виготовлення продукції, тактичний маркетинг і збут. Інновації перетворюються на продукцію, тому економічний результат інноваційної діяльності досягається лише після того, як продукція буде продана.
Наукові парки (НП)	Інноваційні організації, що формуються навколо великих наукових центрів (університетів, інститутів)	Специфіка НП: наявність інноваційного центру або університету, університету з високим науковим потенціалом; високий ступінь новизни НДДКР. Існує три типи НП: - НП у точному значенні слова, які займаються лише дослідженнями; – науково-дослідні парки, де інновації доводять до технічних прототипів; - Інкубатори (у США) та інноваційні центри (у Західній Європі), коли університети «приховують» новостворені компанії, надаючи їм землю, лабораторне обладнання тощо за помірну плату
Технопарк	Компактно розташований комплекс, функціонування якого базується на комерціалізації науково-технічної діяльності та	промислові підприємства, сервісні служби тощо); – компактне розташування; - обмежений простір; - наявність якісної інфраструктури; - розташування в

	прискоренні просування інновацій у сфері матеріального виробництва	екологічно чистих природних зонах; - висока ефективність інноваційної діяльності.

Держава є одним із найвпливовіших акторів у всіх аспектах створення та розвитку наукових парків, хоча в більшості країн вона не є безпосереднім ініціатором і учасником конкретного паркового комплексу (виняток становить уряд Японії з його програмою «Технополіс»). Наприклад, у Великій Британії більше половини наукових парків побудовано так званими Development Agencies – урядовими організаціями (такі агентства є і в США). І перші інкубатори в США зазвичай фінансувалися Національним науковим фондом. Крім підтримки парків, уряд пропонує пільги та субсидії своїм клієнтам на індивідуальній основі.

Перші європейські парки були створені в 1971 році в Шотландії в Единбурзькому університеті та на території кампусу Кембриджського університету.

Однією з високотехнологічних країн Європи, що найкраще розвиваються, є Фінляндія (на науку витрачається 4,5% ВВП), яка за короткий час здійснила прорив у ряд розвинутих індустріальних країн.

Головною проблемою державної науково-технічної та інноваційної політики є реалізація власних конкурентних переваг, зміцнення позицій вітчизняних виробників на світовому ринку [8].

Стратегічним завданням держави є політика концентрації фінансового та інтелектуального капіталу на нових пріоритетних напрямках, створення великих конкурентоспроможних фінансово-промислових підприємств – національних лідерів, здатних виконувати функцію локомотивів розвитку. Відповідно до національного законодавства, для сприяння цьому в Україні були створені перші інноваційні структури.

Технопарк України – це переважно комплекс підприємств і організацій певних науково-технічних напрямків. Комплекс об’єднує дослідження, розробки та виробництво і на базі розвинутої господарської діяльності забезпечує впровадження передових технологій і виробництво конкурентоспроможної продукції.

Створення технопарків, технополісів та інкубаторів за класичною схемою територіального об’єднання є складним і витратним процесом, інколи просто неможливо зосередити в одній зоні установи, виробничі підприємства та зону постачання, оскільки в одній із них відсутні зазначені елементи .

Створення системи віртуальних інноваційних структур на даному етапі розвитку економічної системи України є одним із найбільш оптимальних організаційних методів стимулювання інноваційної діяльності. Наявність висококваліфікованих місцевих спеціалістів і низькі стартові витрати дають надію на успіх нових організаційних форм інноваційних процесів.

Інноваційна політика спрямована на створення сприятливих умов для розвитку інноваційних процесів; про концентрацію фінансових ресурсів на пріоритетних наукових напрямках, зниження ризику приватних компаній при розробці нової високотехнологічної продукції; Підготовка комплексних прогнозів національного інноваційного розвитку; формування цільових науково-технічних програм; Створення ринку для інновацій, зниження витрат R&D компаній; для поширення науково-технічних знань як найважливішого економічного ресурсу [15].

Під інноваційною політикою слід розуміти сукупність принципів і взаємопідтримуючих економічних, правових, організаційних і соціальних методів планування, стимулювання, регулювання та контролю процесів інноваційної діяльності в науково-технічній і промисловій сферах. Основним завданням органів державного управління є визначення мети інноваційної

політики, основних засад її реалізації, а також механізму реалізації відповідних заходів.

Вважаю, що основними принципами державної інноваційної політики є:

- Орієнтація на інноваційний шлях розвитку економіки України;

- Визначення державних пріоритетів інноваційного розвитку;

- формування нормативно-правової бази у сфері інноваційної діяльності;

- створення умов для збереження, розвитку та використання вітчизняного науково-технічного та інноваційного потенціалу;

- забезпечення взаємодії науки, освіти, виробництва, фінансів і кредитної сфери в розвитку інноваційної діяльності;

- ефективне використання ринкових механізмів сприяння інноваційній діяльності, підтримки підприємництва в науковій та промисловій сферах;

- здійснення заходів щодо підтримки міжнародного науково-технічного співробітництва, трансферу технологій, захисту вітчизняної продукції на внутрішньому ринку та її просування на зовнішньому ринку;

- фінансова підтримка, реалізація сприятливої кредитної, податкової та митної політики у сфері інноваційної діяльності;

- сприяння розвитку інноваційної інфраструктури;

- Надання інформації з питань інноваційної діяльності;

- Підготовка кадрів у сфері інноваційної діяльності.

Примат інновації над традиційним виробництвом передбачає визнання наукою провідної ролі в системі продуктивних сил. Тільки шляхом практичного використання результатів наукових досліджень можна забезпечити конкурентоспроможність продукції та самих компаній [26].

Досвід як розвинутих країн, так і країн, що розвиваються, показує, що інноваційну політику краще розробляти в період економічного зростання, ніж у період спаду. Інноваційну політику слід розглядати як важливу частину загальної соціально-економічної стратегії, складний процес, що складається з

окремих підсистем. Горизонтальна підсистема — це невиробнича та виробнича сфери діяльності, що поділяються на галузі та підрозділи, окремі фірми та організації. Важливим аспектом є наявність економічної мотиваційної підсистеми загальноекономічної політики. Це можна пояснити тим, що для їх реалізації потрібні відповідні важелі. Кожен із цих важелів виконує свою функцію — податкове чи кредитне регулювання, ціноутворення, регулювання заробітної плати тощо. Тому реалізація державної інноваційної політики забезпечується органами державного управління через систему методів та інструментів (засобів) державного регулювання [22].

Методи державного регулювання інноваційної діяльності - прямі та опосередковані способи впливу на поведінку органів державного управління щодо поведінки суб'єктів інноваційної діяльності з метою підвищення їх зацікавленості у створенні, розвитку та поширенні інновацій та їх реалізації на основу інноваційної моделі розвитку держави, які безпосередньо пов’язані із здійсненням адміністративних, організаційно-економічних та нормативно-правових заходів.

Практика показує, що на ефективність методів прямої дії істотно впливають суб’єктивні фактори: упередженість осіб, які приймають рішення, їх недостатня компетентність у питаннях експертизи проекту, прихована зацікавленість і лобіювання вибору того чи іншого проекту тощо. років, в країні посилюється використання непрямих методів регулювання стимулюючого характеру.

Органи державної влади здійснюють регулювання інноваційної діяльності переважно прямими методами, через формування інноваційної інфраструктури, визначення пріоритетних напрямів інноваційного розвитку, відбір перспективних з точки зору визначених пріоритетів інноваційних проектів та їх фінансову підтримку за рахунок бюджетних коштів. Однак перевага методам прямої дії несе певні ризики.

Відповідно до Закону України «Про інноваційну діяльність» інноваційна інфраструктура – це сукупність підприємств, організацій, установ, їх об'єднань, об'єднань будь-якої форми власності, що надають послуги із забезпечення інноваційної діяльності (фінансові, консультаційні, маркетингові, інформаційно-комунікаційні, право, освіта тощо). Інноваційна інфраструктура є своєрідною «близькістю», що забезпечує сприятливе тло для взаємодії об'єктів інноваційної діяльності. Таке середовище включає систему необхідних соціальних, правових, економічних, інформаційних та інших інститутів, які підтримують як інноваційну діяльність, так і самих інноваторів [27].

Державна інноваційна політика має часовий і просторовий аспекти. Тимчасовий аспект визначає дії держави в інноваційній сфері на поточний момент і на довгострокову перспективу. Сучасна інноваційна політика полягає в оперативному регулюванні інноваційної діяльності. Заходи поточної політики в основному спрямовані на посилення інноваційного потенціалу компаній, підвищення якості продукції та ефективності виробництва.

Довгострокова інноваційна політика насамперед спрямована на вирішення важливих макроекономічних, міжгалузевих і внутрішньогалузевих завдань, що потребують значних вкладень часу, праці та капіталу. Воно охоплює досить тривалий період. Просторовий аспект інноваційної політики визначає дії держави в основних сферах впливу на економіку країни – щодо створення умов для її загального соціально-економічного розвитку, формування законодавчого стимулювання та інституційного середовища з усіх питань інноваційної діяльності. процес.

З аналізу матеріалів журналів можна зробити висновок, що, незважаючи на загальні успіхи в досягненні макроекономічної стабілізації та зростання ВВП у 2017-2022 рр., зміни за рахунок значного збільшення виробництва технологічних інновацій та покращення якості Економічного зростання не відбулося, в структурі економіки досягнуто. Це свідчить про недоліки в

реалізації державної інноваційної політики та розвитку інноваційної інфраструктури країни.

Управління інвестиційною діяльністю має бути стратегічним напрямком політики регіонального розвитку. Держава бере на себе роль координуючого і направляючого центру, який запобігає економічній ізоляції регіонів. За таких умов регіональний та державний потенціал отримує необхідні інвестиційні накопичення для економічного відновлення та зростання. В Україні спостерігається реальне домінування політичних інструментів досягнення стратегічних переваг над економічними. Тому на першому етапі системним ядром запропонованого стратегічного альянсу та ініціатором його створення має стати держава з подальшим делегуванням цієї функції новому виду науки.

Вважаю, що найбільш сприятливим інструментом для успішного подолання негативних наслідків цього інституційного середовища та переходу до основ структурного розвитку буде формування сучасної національної інноваційної системи як цілісного науково-виробничого комплексу, основи нового технологічного порядок. Він має включати: науку, освіту, підприємництво, механізми фінансування інновацій, механізми захисту (інтелектуальної) власності [20].

Світова статистика показує, що невеликі фірми, що спеціалізуються на різних фазах інноваційного циклу, відіграють дедалі важливішу роль у результаті змін, викликаних інноваційним процесом. Важливу роль відіграє малий бізнес, який створює нові робочі місця, що дуже важливо для України через високий рівень безробіття. Оптимальне співвідношення між розміром компанії та інноваційною активністю дозволяє зробити висновок про те, що інноваційна активність прямо пропорційна ступеню монополізму в економіці.

Дослідження інноваційної діяльності приводить нас до висновку, що менш формальна організаційна структура пропонує більше простору для індивідуальної ініціативи, інновації необхідні для виживання, потрібна сильна

внутрішня мотивація, а широкий профіль працівників відкриває потенційний простір для оригінальних інноваційних ідей.

1.2. Стратегічне управління інноваційним розвитком на державному рівні

Питання підвищення конкурентоспроможності національної економіки, інноваційного розвитку в умовах глобалізації, інформаційно-технологічних змін необхідно вирішувати шляхом розробки та впровадження ефективних інноваційних стратегій. Послідовна реалізація продуманої інноваційної стратегії сприятиме забезпеченню високого рівня науково-технічного розвитку, якості життя населення, добробуту, національної безпеки та охорони навколишнього середовища.

Стратегічний характер інновацій підтверджується тим, що вони вважаються однією з найважливіших складових у баченні майбутнього, зокрема цілей, методів їх досягнення. Інноваційні стратегії не можуть бути лише функціональними стратегіями, оскільки в довгостроковій перспективі вони повинні забезпечити розвиток нової стратегічної позиції учасників ринку. Пріоритетний вибір інноваційної стратегії важливий для всіх можливих рівнів корпоративної стратегії [32].

На нашу думку, інноваційна стратегія має бути основною стратегією переходу до інноваційної моделі розвитку та основою для формування різних типів стратегій на всіх рівнях господарювання.

Стратегічне управління інноваційним розвитком відбувається на рівні держави (макрорівень), регіону чи галузей економіки (мезорівень) та на рівні суб’єктів господарювання (мікрорівень). Макрорівень управління включає такі складові: державне регулювання інноваційних процесів (проведення планово-дослідної роботи, що є основою соціально-економічного розвитку, економічне

стимулювання науково-технічної та інноваційної діяльності), соціальне регулювання (громадські рухи, демократичні інститути), політичне регулювання (політичні права та гарантії), правове регулювання (правове регулювання, адміністративні санкції, нормативна система) підприємництва.

Стратегічне управління інноваційним розвитком на макрорівні включає управління на основі спільного прийняття гнучких рішень і програмування стратегічних інновацій. А також постає як сукупність методів, що дозволяють оцінити стан інноваційного розвитку та складові інноваційного потенціалу країни; Вибрати стратегію інноваційного розвитку з урахуванням визначеного рівня розвитку та інструментів і методів реалізації оптимальної інноваційної стратегії [29].

Стратегічне управління інноваційним розвитком держави має включати два виміри інтеграції, необхідні для планування стратегії інноваційного розвитку національної економіки:

- горизонтальна інтеграція (поєднання елементів інноваційно-економічного, соціального розвитку, вдосконалення інноваційної інфраструктури тощо; інтеграція розвитку регіонів, видів економічної діяльності, суб'єктів господарювання);

- Вертикальна інтеграція (узгодження планів інноваційного розвитку з національними, регіональними (галузевими) інноваційними стратегіями та програмами, державними науково-технічними програмами та бюджетними програмами).

Характеристиками стратегічного управління інноваційним розвитком є орієнтація на досягнення намічених цілей і результатів у зовнішньому середовищі, створення умов інноваційної економіки, підвищення рівня конкуренції та ризику діяльності; альтернативність прийняття стратегічних рішень і складність їх вибору; наявність стратегічних, інноваційних, адаптивних управлінських рішень, які доповнюють заздалегідь прийняте стратегічне

управлінське рішення; багаторівневі та ієрархічні стратегічні управлінські рішення; підвищення ефективності з більшою вірогідністю отримання основних результатів, реалізованих за допомогою методів стратегічного управління інноваційним розвитком порівняно з методами класичного стратегічного управління та планування; Розвиток і ускладнення принципів, функцій і результатів стратегічного управління.

Стратегічне управління інноваційним розвитком передбачає варіативність процесу прийняття управлінських рішень та ймовірність їх реалізації, ступінь якої визначається зокрема забезпеченістю інформаційно-аналітичними знаннями, а також чіткістю критеріїв оптимальності такий вибір, що визначається інноваційною культурою та ідеологією, інноваційною стратегією та політикою суб'єкта «Менеджмент та економіка» [35].

Формування інноваційної стратегії є системним процесом, який дозволяє на основі стратегічного мислення проаналізувати зміст умов, у яких працюють компанії, регіони тощо; визначити місію, стратегічні інноваційні цілі та завдання, визначити основні напрями та превентивні заходи інноваційного розвитку з максимальним використанням усіх можливих ресурсів.

У процесі розробки інноваційної стратегії важливі зміни на рівні людського потенціалу. Тому що найважливішим системоутворюючим фактором щодо інноваційного розвитку є трансформація сучасного рівня управлінського мислення в бік орієнтації на новітні стратегії та перспективні методи дослідження.

Інноваційна стратегія розвитку економіки країни окреслює напрями та характер інноваційної політики та однозначно впливає на форми реалізації політики. Реалізація інноваційної стратегії базується на таких основних напрямках діяльності: розробка планів і програм інноваційного розвитку та діяльності; Контроль процесу розробки та впровадження інновацій; Аналіз інноваційних програм і проектів; Розробка та реалізація єдиної державної

інноваційної політики; координація інноваційної діяльності; забезпечення ресурсами інноваційних програм та заходів; Застосування цільового управління інноваційним комплексом через формування цільових груп для системного вирішення проблем інноваційної діяльності [28].

Процес формування інноваційних стратегій має базуватися на методології та відповідних нормативних актах. Основна передумова полягає в тому, що інноваційні стратегії створюють ієрархічну систему з взаємопов'язаними елементами. Ця система має відповідати системі національної економіки та поєднувати макро-, мезо- та мікрорівні (рис. 1.1). Методи формування інноваційних стратегій для кожного рівня та компонента системи будуть специфічними. При розробці інноваційних стратегій необхідно враховувати цілі та завдання, властиві кожному рівню системи, а стратегії відображають спрямованість на вирішення означених завдань.

Підвищенню конкурентоспроможності може сприяти низка важелів та інструментів державного регулювання інноваційної діяльності в рамках виваженого підходу:

- вибір форми державного регулювання інноваційної діяльності (активне втручання та стимулювання вищої освіти, комерційних організацій, децентралізоване регулювання (ліберальні погляди на засоби управління діяльністю) або змішане регулювання);

- Підготовка персоналу, пов'язана з управлінням інноваційною діяльністю;

- Кредитна політика, антимонопольне законодавство, природоохоронне законодавство, податкове регулювання, регулювання міжнародного обміну технологіями, бюджетне субсидування експорту та імпорту (пряме субсидування експорту; зниження або зміна тарифів на окремі види імпорту), програми переробки продукції тощо [37].

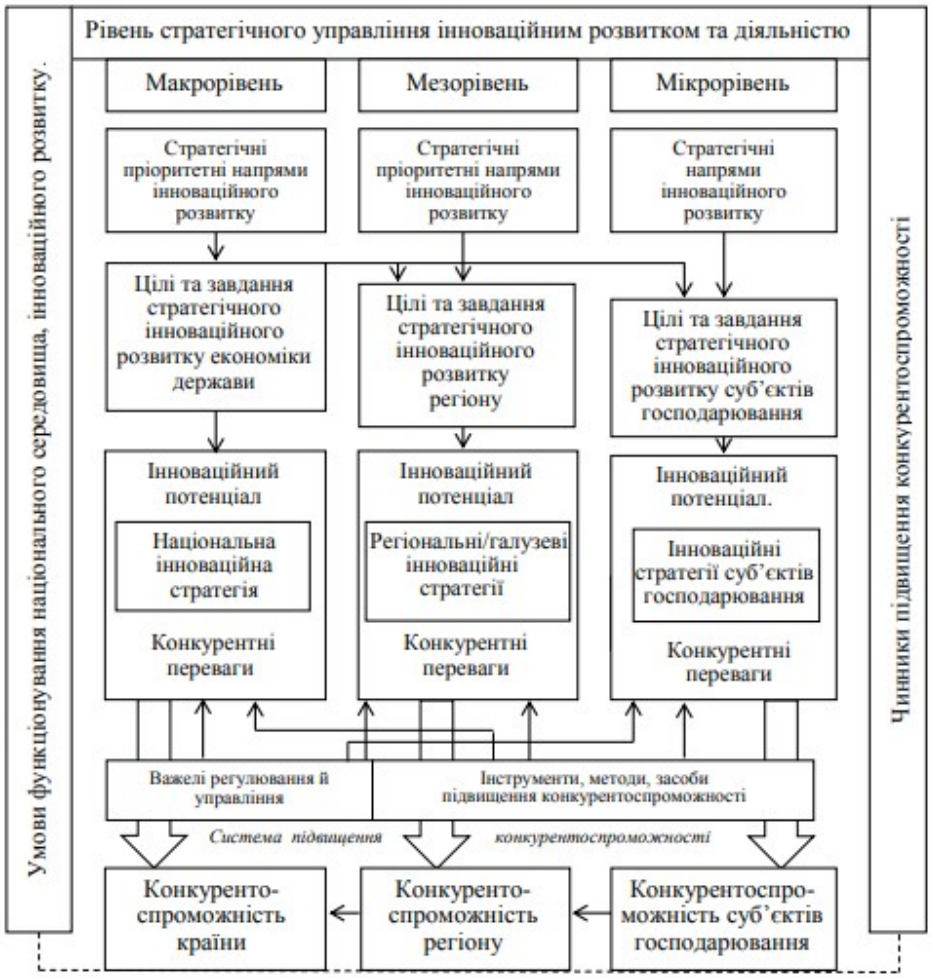

Рис. 1.1. Узагальнена схема взаємоузгодження формування інноваційних стратегій у системі підвищення конкурентоспроможності економіки країни

Під впливом важелів контролю та регулювання виникають різноманітні фактори та рамкові умови, які загалом гальмують або сприяють підвищенню конкурентоспроможності економіки. Водночас це автоматично впливає на зміну підходів до державного управління та регулювання зі зміною адміністративного (жорсткого) на ринковий (ліберальний) [44].

Тому є підстави зазначити, що формування інноваційних стратегій, процес інноваційного розвитку мають різні умови, які визначають і змінюють стан соціально-економічного середовища, інноваційну активність і систему підвищення конкурентоспроможності національної економіки.

Умови, за яких формується національне середовище, відбувається інноваційний розвиток суб'єктів господарювання, можна поділити залежно від готовності до інновацій, генезису інновацій, основи генезису інновацій та впливу факторів підвищення конкурентоспроможності Модель. і система управління та регулювання економіки, інноваційна політика, ступінь змін, новизна та інтенсивність, інноваційний імпульс (табл. 1.2).

Розробка та реалізація інноваційної стратегії країни включає вибір стратегічних пріоритетів, які залежать від комплексу завдань інноваційного, науково-технічного розвитку та інтенсифікації інноваційного процесу країни.

При розробці пріоритетів можна створювати і обирати багато варіантів, але необхідно, щоб вони відповідали світовим орієнтирам розвитку економіки та інноваційної діяльності, передовим досягненням НТП, цілям і завданням національного соціально-економічного прогресу [38].

Співвідношення пріоритетних напрямів інноваційного розвитку країни формується залежно від наявних ресурсів, засобів нових знань і структури їх імпорту, умов участі у світовому інноваційному процесі тощо. Багатоваріантність відображається також у розподілі важливості, важливості пріоритетів, термінах їх виконання, поєднанні коротко-, середньо- та довгострокових пріоритетів.

Процес розробки державної інноваційної стратегії включає такі етапи: дослідження та оцінка інноваційного потенціалу, стану соціально-економічного розвитку держави за обраними критеріями та показниками; Визначення та вибір стратегічних пріоритетів, цілей інноваційного розвитку, визначення та вибір стратегії інноваційного розвитку; реалізація обраної стратегії; Аналіз результатів, застосування досвіду та створення нових цілей інноваційного розвитку. Такий процес формує цикл управління інноваційним розвитком.

Таблиця 1.2

Класифікація умов функціонування національного середовища, інноваційного розвитку

Класифікаційні ознаки	Характеристика та властивості
1. У залежності від підготовленості до інновацій	- суб'єктивні (умови та стан соціально-економічного середовища, в якому здійснюється інноваційна діяльність, породжені явищами, радикальними змінами в системі державного регулювання та інноваційного розвитку), - об'єктивні (умови і стан соціально-економічного середовища, в якому здійснюється інноваційна діяльність, створені суспільними можливостями, не пов'язаними з принциповими змінами в системі державного регулювання інноваційного розвитку в країні).
2. Залежно від генезису інновацій	- організаційно-економічні (умови та стан соціально-економічного середовища, в якому відбувається інноваційний розвиток під впливом на нього соціально-економічних чинників підвищення конкурентоспроможності), - інституційно-правові (умови та стан системи державного регулювання діяльності суб'єктів господарювання). інноваційний розвиток та управління ним з Виявлення інституційно-правових факторів підвищення конкурентоспроможності).
3. У Залежно від підґрунтя генезису інновацій і впливу чинників підвищення конкурентоспроможності	- зовнішні (умови та стан соціально-економічного середовища, в якому здійснюється інноваційна діяльність, по відношенню до зовнішніх факторів підвищення конкурентоспроможності та інноваційного розвитку світового ринку), - внутрішні (умови та стан соціально-економічного середовища, в якому здійснюється інноваційна діяльність, пов’язані з внутрішніми факторами підвищення конкурентоспроможності та інноваційного розвитку внутрішнього ринку, інноваційна політика держави)
4. Відповідно до моделі, системи управління та регулювання	- протекціоністське, активне втручання (умови і стан соціально-економічного середовища, в якому здійснюється інноваційна діяльність, визначаються змінами в системі державного регулювання інноваційного розвитку, пов'язаними з посиленням функцій держави щодо захисту національного ринку від недобросовісної конкуренції, збільшення

національною економікою й інноваційної політики	експортного та зменшення імпортного потенціалу, створення сприятливого середовища для інновацій для вітчизняних організацій, встановлення контролю за ціноутворенням тощо), - конкурентне, меркантилістське, децентралізоване регулювання (умови і стан соціально-економічного середовища, в якому здійснюється інноваційна діяльність, визначаються змінами в системі державного регулювання інноваційного розвитку, пов'язаними з усуненням органів державної влади від прямого втручання в інноваційну діяльність). інноваційні процеси, послаблення контрольних функцій на національному ринку, вимоги зовнішньоекономічної діяльності при імпорті імпортної продукції та контроль за дотриманням норм у сфері інноваційної діяльності.
5. Залежно від рівня змін, новизни та інтенсивності, імпульсу до інновацій	- революційний (для підвищення конкурентоспроможності, умов і стану соціально-економічного середовища, в якому відбуваються інноваційні розробки, та впливу факторів, породжених радикальними (революційними) інноваціями, - еволюційний (про підвищення конкурентоспроможності, умови та стан соціально-економічного середовища, в якому відбуваються інноваційні розробки та вплив факторів, породжених еволюційними інноваціями).

Як показує досвід, процес розробки стратегічних документів може бути успішним за умови залучення якомога ширшого кола зацікавлених сторін, таких як уряд, бізнес-спільнота, наукові кола та широка громадськість. При цьому влада стає ініціатором та організатором цього процесу, наукова група бере на себе функцію незалежного експерта, бізнес і населення є зацікавленими головними суб’єктами як виробники та споживачі продукції та послуг. Недоліками такого підходу є збільшення термінів підготовки стратегічних документів та прийняття інколи недостатньо ефективних рішень на економічному рівні. Перевагою є дотримання інтересів більшості учасників

інноваційного процесу, передбачення заходів щодо коригування планів, які дають змогу спільно виробити оптимальний шлях інноваційного розвитку.

Розробка інноваційної стратегії держави та регіону починається з підготовчого етапу: визначення та виділення необхідних ресурсів, участь у реалізації стратегічних управлінських робіт уповноважених суб'єктів: Комітету Верховної Ради України з питань науки і освіти, Г. М. Доброва НАН України за участю інших наукових установ НАН України та державних установ (агентств, компаній), а також центральних і місцевих Центру природничих наук ім. органи державної влади [43].

При цьому на початковому етапі має бути сформована система розрахунку параметрів інноваційного розвитку, що складається з необхідних показників та показників. Порядок і методологія відбору індикаторів має велике значення на попередньому етапі стратегічного планування та управління, оскільки від цього залежить значення досягнутих результатів інноваційного розвитку, оцінка стану та ситуації, якість прийнятих управлінських рішень. точність обраних показників.

Процес планування стратегічного інноваційного розвитку економіки країни включає аналіз соціально-економічної ситуації в країні, SWOT-аналіз, визначення та вибір конкурентних переваг, розробку концепції та стратегічних цілей соціально-економічного та інноваційного розвитку. Операційна частина інноваційної стратегії складається з планів соціально-економічного розвитку, короткострокової операційної складової, що включає підготовку фінансового плану, плану впровадження та контроль [21].

Розробка чітких заходів на всіх часових проміжках базується на стратегічних пріоритетах науково-технічного та інноваційного розвитку та деталізації стратегічних цілей розвитку. На цьому етапі стратегічне планування та контроль здійснюється за методом «дерева цілей», який завдяки обраному каталогу критеріїв дає змогу передбачити пріоритетні завдання та способи їх

вирішення щодо обраного напрямку стратегічний інноваційний розвиток на кожен плановий період. Для реалізації планів створюються відповідні проекти і програми, визначається ресурсна наповненість.

Формування регіональних інноваційних стратегій потребує розробки стратегічних цілей регіонального/галузевого розвитку, регіональної інноваційної політики. Стратегічні цілі мають включати три контури: сприяння підвищенню конкурентоспроможності регіонів, формуванню територіальної цілісності та боротьбі з маргіналізацією проблемних територій; Створення умов для успішної, ефективної та контекстної реалізації заходів розвитку цільової території [25].

Поєднуючи елементи різних концепцій і моделей інноваційного розвитку, можна сформувати національну інноваційну стратегію, яка передбачає та враховує певні варіанти прояву:

- Відбір джерел нових фундаментальних і прикладних знань за галузями економіки: створення власних науково-технічних розробок, придбання іноземних знань, поєднання цих джерел;

- Розгляд та вибір організаційно-економічних, інноваційних моделей розвитку відповідно до зарубіжного досвіду та прийняття відповідних організаційно-управлінських рішень;

- адекватне забезпечення, формування організаційно-управлінської структури, а саме: вибір ефективних засобів фінансового стимулювання діяльності, використання можливостей існуючих інститутів тощо;

- вибір прискорених механізмів НТП на системоутворюючих принципах функціонування, що передбачають розвиток венчурного капіталу, кооперацію та партнерство, інтеграцію наукового, освітнього та промислового секторів тощо;

- коригування стратегії та розроблення для цього відповідних заходів, які включають гармонізацію законодавства країни зі світовими стандартами, врахування та уніфікацію технічних стандартів тощо;

- Розробка варіантів участі приватного та державного секторів у розвитку інноваційного процесу; Залучення всіх видів підприємницької діяльності, державних адміністрацій та їх відділень; організація ринку ресурсів, технологій, традиційних і нових товарів, значення інноваційних інфраструктур у розвитку НІС тощо [1].

Варіанти реалізації інноваційної стратегії передбачають формування «незалежних» параметрів, що визначають стан соціально-економічної системи та національної інноваційної системи (НІС), серед яких: базові елементи соціально-економічної системи – країна; (соціально-економічні відносини, комплекс форм власності на економічні ресурси та результати господарської діяльності, форми організації господарської діяльності, господарський механізм, економічні відносини між суб'єктами господарювання), історична структура соціальних інститутів, культурно-історичні традиції, нац. менталітет, непокірливі або слабо сприйнятливі, непокірні перетворення, революційні перетворення тощо. Ці параметри змінюються протягом тривалого часу під впливом різноманітних факторів.

Характеристика, масштаби та обсяги інноваційної діяльності суб'єктів господарювання, рівень їх стратегічного управління в національному вимірі визначають етап цивілізаційного, соціально-економічного розвитку держави.

Інноваційний потенціал і стратегічні ресурси, інноваційна стратегія, тобто. Х. стратегія переходу на інноваційний шлях розвитку економіки країни, є суттєвою змістовною основою стратегічного управління інноваційним розвитком усіх рівнів економіки та системи підвищення конкурентоспроможності економіки.

Інноваційний потенціал країни – це сукупність науково-технічних, організаційних, економічних і соціальних ресурсів країни, а також можливостей їх ефективного використання, результатом якого є створення інновацій для забезпечення міжнародної конкурентоспроможності країни. Інноваційний потенціал соціально-економічної системи має формально перевищувати інноваційний потенціал зовнішнього середовища, характеризуватися значною конкурентоспроможністю, що значною мірою окреслить своєрідність інноваційного процесу в економіці країни. Інноваційний процес, зумовлений комплексом якісно нових і передових з технічної точки зору явищ, які постійно виникають і забезпечують зміну поколінь пристроїв і технологій, сприяє підвищенню конкурентоспроможності суб'єктів господарювання [7].

Реалізація національного інноваційного потенціалу визначається наявними в країні умовами, які також є передумовами інноваційного розвитку: ендогенними (інформація про стан інноваційного потенціалу на початок аналізованого періоду) та екзогенними (умови інноваційного розвитку). середовища розвитку країни, які відповідають ендогенним передумовам у відповідають історико-часовому виміру). До ендогенних умов належать ті ресурси, з яких складається інноваційний потенціал країни, які піддаються регресивним або прогресивним змінам під впливом ряду екзогенних умов. Вивчення якісних та кількісних параметрів, обсягу державних коштів дозволить оцінити ендогенні умови, насамперед, інноваційний потенціал України. Крім того, ви розробите превентивні заходи, основні напрямки інноваційної політики країни, методи та способи їх подальшої реалізації.

Розробка цілей і заходів щодо розробки та реалізації інноваційних стратегій розвитку країни та регіонів базується на таких основних принципах:

- принцип стратегічної пріоритетності інноваційного розвитку (домінування пріоритетності визначається як складністю вирішення проблем

регіону, так і вагомістю впливу інноваційного чинника на пожвавлення економічного становища регіону);

- принцип економічного зростання та сталого розвитку (передбачає пріоритет тих сфер, які на даний момент є найбільш прибутковими, залучають та акумулюють значні інвестиції, що забезпечує можливість швидкої віддачі);

- дотримання світових норм у контексті посилення процесів глобалізації (важливу роль відіграє внутрішньорегіональна інтеграція, яка, з одного боку, найбільше сприяє європейському зближенню, а з іншого – більш повній реалізації синергічного ефекту посилення міжнародне співробітництво);

- принцип цілісності регіональної стратегії інноваційного розвитку, поєднання національних і регіональних інтересів. Інноваційну стратегію не можна розглядати ізольовано від інших аспектів діяльності (соціальна політика, управління регіональними витратами, політика розвитку людських ресурсів тощо) [15].

Основними ознаками стратегії інноваційного розвитку регіонів мають бути: повнота – спрямованість на всі аспекти соціального розвитку регіонів; націлені на довгострокові результати; відповідність стратегії соціального розвитку держави та її складовим; Поєднання ринкового саморегулювання та державного контролю.

Порівнюючи специфіку формування національної та регіональних інноваційних стратегій, виділяють такі особливості:

• Відмінності в національних інноваційних стратегіях (а також системах) між країнами визначаються регіональними особливостями всередині країни. Іноді регіональні інноваційні стратегії являють собою «сукупність одноразових ініціатив» або реалізуються без змінних сценаріїв, систематичної оцінки інноваційних потреб компаній, що працюють на даній території;

• Відповідно до «нової теорії міжнародної торгівлі» та «нової економічної географії» П. Кругмана, компанії шукають у всьому світі більш сприятливе

середовище для свого виробництва (існують доцентрові сили, які штовхають виробництво до концентрації в просторі; ефективність працівників стає більшою); менші, якщо вони не знаходяться в безпосередній близькості один від одного; розглядається питання самоорганізації економіки; більшість моделей нової економічної географії припускають безліч станів рівноваги, що відображається на біфуркаційних графіках);

• Регіональна влада через обмеженість свого бюджету та повноважень не має доступу до всіх інструментів інноваційної політики, які існують на національному та наднаціональному (ЄС) рівнях;

• Регіональні підходи допомагають національним урядам визначити: тип підтримки, який слід надавати відповідному рівню влади (місцевому, регіональному); можливості міжрегіонального співробітництва;

• Національні інноваційні стратегії формують основу для регіональних інноваційних стратегій, але коли регіони дублюють національні інноваційні стратегії в межах своїх малих кордонів, це неефективно;

• Низький освітній рівень пріоритетів регіонального інноваційного розвитку та механізм інтеграції регіональних промислових програм у національну інноваційну систему уповільнює темпи регіонального розвитку [16].

У межах кожного регіону Україна має високий потенціал розвитку національної економіки, оскільки кожен регіон накопичує значні сировинні ресурси, має розвинений паливно-енергетичний комплекс і транспортну структуру, розвинену виробничу та науково-технічну базу, значний кадровий потенціал тощо. Тому дії щодо розвитку інноваційної діяльності мають бути спрямовані на вирішення завдань забезпечення економічного та інноваційного розвитку регіонів відповідно до цілей державної регіональної політики. В основі таких завдань має бути реалізація стратегій інноваційного розвитку регіонів України; вирішення міжгалузевих науково-технічних та управлінсько-

організаційних завдань, пов’язаних із особливостями регіону, підвищення технологічного та інформаційного рівня в усіх сферах господарської діяльності з метою виробництва конкурентоспроможної продукції; раціональне використання потенціалів, відтворення місцевих ресурсів та охорона навколишнього середовища тощо [20].

Реалізація основ постіндустріального типу розвитку в країнах СНД, становлення інноваційної економіки має низку відмінних рис: фаза трансформації включає інституційне та функціональне забезпечення посилення інноваційного процесу; потужний потенціал країни для інновацій, особливо досліджень і розробок, не повністю використовується в корпоративному секторі; наявність досить значних внутрішніх резервів розвитку та можливість застосування передових зарубіжних науково-технічних досягнень; ознакотворення інноваційної економіки відбувається паралельно з ринковими трансформаціями, втіленими в короткі проміжки часу, при цьому особлива увага приділяється зміні реалізації етапів пізнього індустріального та раннього постіндустріального суспільства; повільне набуття інноваційної спрямованості механізмів інтенсифікації інноваційного процесу, напр. В. поступове розширення ризикового фінансування, нові форми стимулювання інноваційної діяльності; відтік мізків висококваліфікованих кадрів, як із сфери бізнесу, так і науки, їх нерівномірний розподіл у цих сферах (концентрація у сфері бізнесу).

При розробці та реалізації інноваційної стратегії на макрорівні варто звернути увагу на обмеження, які мають об’єктивні та більш суб’єктивні ознаки:

- ресурсні, пов'язані з відсутністю достатнього обсягу національних інвестицій для інноваційної діяльності, малими обсягами державних коштів для підтримки інноваційних проектів через неефективний механізм управління та розподілу;

- економічні умови, і. Х. цінові бар'єри, несприятливе зовнішнє середовище;

- функціональні – помилкові оцінки в державному регулюванні інноваційних, науково-технічних розробок, протиріччя та проблеми системного характеру, напр. В. зростання безробіття в соціальній сфері, втрата ефективності в традиційних секторах економіки);

- інституційно – слабкість законодавчої та правової бази для реалізації інноваційної стратегії;

- політичні – недосконаліть або недостатній рівень розробки та реалізації концепції суспільного розвитку, політичних установок і шляхів у різних сферах прийнятих законом стратегій переходу до інноваційного типу розвитку;

- соціальні – відсутність інноваційної спрямованості у ментальності підприємців, недостатній рівень вихованості інноваційної культури суспільства [7].

Відповідно до національної концепції інноваційного розвитку на мікрорівні формуються системи ефективного використання ресурсів (виробничих, людських, інформаційних тощо) та реалізуються інноваційні стратегії. Інноваційна стратегія компаній має будуватися на основі системного підходу, який включає аналіз функціонування компанії як соціально-економічної системи, її ролі та місця в інноваційному розвитку країни; оцінка інноваційного потенціалу, можливостей і передумов інноваційного розвитку; Визначення перспективних напрямків інноваційного розвитку суб'єктів господарювання на основі наявних конкурентних переваг та створення нових конкурентних переваг; Вибір інструментів управління інноваційним розвитком та діяльністю; Поєднання пріоритетів інноваційного розвитку суб'єктів господарювання з державними [13].

Для формування інноваційної стратегії суб'єктів господарювання потрібно: встановлювати пріоритети, цілі інноваційного розвитку суб'єктів; визначати план конкретних дій з управління інноваційною діяльністю; враховувати інноваційну стратегію країни, регіону; узгоджувати дії із

стратегіями розвитку суб'єктів інноваційної системи регіону, учасників господарських взаємовідносин та інших суб'єктів господарювання.

1.3. Методологічні проблеми формування інноваційних стратегій

Дослідження питань, пов'язаних із підвищенням конкурентоспроможності економіки країни, формуванням інноваційних стратегій, має базуватися на певній методологічній основі та давати загальне уявлення про цю методологію.

У широкому розумінні методологія — це наука про організацію будь-якої людської діяльності; формування наукового розуміння організації теоретичних і практичних аспектів діяльності галузі навчання. Методологія дає можливість визначити підходи, принципи, методи та методи дослідження у зв'язку з досягненням цілей і завдань наукового дослідження.

Вивчаючи методологічні підходи та їх широке застосування в наукових дослідженнях, можна виробити цілісне бачення з метою встановлення чітких орієнтирів формування інноваційної стратегії на всіх рівнях національної економіки; визначити ефективні важелі, інструменти та методи державного регулювання інноваційної діяльності; спрямовувати розвиток підприємництва в інноваційне русло; Розробити рекомендації, які можна запропонувати для використання на практиці [10].

Процес формування інноваційних стратегій у системі підвищення конкурентоспроможності економіки країни потребує вивчення та критичного осмислення фундаментальних розробок і поглядів, розкриття змісту цього явища та визначення основних методів:

- порівняльний (комплекс порівнянь, що дозволяє провести порівняльний аналіз економіки високорозвинутих країн і країн, що стали на шлях інноваційного розвитку);

- гносеологічний (виявлення умов і факторів підвищення конкурентоспроможності економіки країни, особливо за рахунок інноваційної складової);

- системний (основою є теорія систем, тобто багаторівневий комплекс важелів, інструментів стратегічного управління інноваційним розвитком, заснований на організації економічного простору в умовах поєднання державних, регіональних і виробничих інтересів у розвиток економічної системи на макро-, мезо- та мікрорівні);

- синергетичний (вивчення різних способів досягнення синергічного ефекту) [22].

Ефективне та результативне вирішення цих проблем потребує проникнення, усвідомлення та творчого оволодіння закономірностями, явищами, факторами та принципами стратегічного управління інноваційним розвитком, функціонуванням соціально-економічної системи, в якій вона функціонує, та її взаємозв'язків із зовнішнім середовищем. Перш за все, ці знання дають можливість скласти уявлення про реальний стан прогнозування та програмування інноваційних розробок на майбутнє, що надзвичайно важливо для складних нелінійних відкритих систем, оскільки будь-який вплив, навіть незначний на перший погляд, на процеси їх функціонування, може мати далекосяжні та незворотні наслідки. Крім того, ці знання дають змогу визначити межі та орієнтири прийнятних свідомих втручань у хід якісних змін, створити прикладні інструменти, методи впливу та реалізувати їх у формі інноваційної політики [9].

Дослідження еволюції методологічних засад аналізу інноваційної економіки в рамках методологічної концепції глобального еволюціонізму дає змогу виділити універсальні предметні онтології: системний підхід, еволюціонізм, синергетику та діалектику. Ці онтологічні частини взаємодіють одна з одною і доповнюють ціле. Усе це дає підстави розглядати економіку як

відкриту динамічну складну систему, що характеризується властивістю самоорганізації в заданому просторі та часі, еволюцією та постійною взаємодією з навколишнім середовищем.

При вивченні методології наукових досліджень актуальним є виявлення дослідницьких засад формування інноваційних стратегій та управління інноваційним розвитком.

Принцип системності видається чи не найважливішим елементом методології та теорії, розглядається як засіб підкреслення якісного змісту наукової проблеми. Від складності системи залежать принципи і засоби її функціонування, узгодженість дій усіх компонентів [4].

Формування інноваційних стратегій на всіх рівнях національної економіки вимагає системного підходу до вирішення цієї проблеми. Застосовуючи цей принцип щодо дослідження формування інноваційних стратегій та державного регулювання інноваційного розвитку та діяльності національної економіки, необхідно розуміти, що системне дослідження об’єкта здійснюється шляхом виявлення реальних зв’язків явищ (цілі стратегічного інноваційного розвитку на всіх рівнях національної економіки, напрями його реалізації) та методи, інструменти регулювання інноваційного розвитку економіки, створення інноваційних стратегій визначаються метою розвитку самої системи – державні, господарські підприємства тощо.

Вивчення та застосування системного аналізу доводить правомірність тези про те, що всі (реально існуючі) економічні системи є змішаними економіками і вплив держави на інноваційний розвиток і діяльність має об’єктивну умову та обґрунтування. Це дає змогу виявити закономірності стратегічного управління інноваційним розвитком, регулювання інноваційних процесів, а також важелі та інструменти та їх ефективність за певних умов.

Синергетика базується на принципах нелінійності як множинності та незворотності, неоднозначності шляхів, ступеня взаємодії хаосу та порядку,

відкритості явищ. Показано причини розвитку інноваційних процесів, особливо в соціально-економічній, інноваційній та інших сферах діяльності. Синергетика вивчає питання нестабільності та нерівноважності, притаманні природному стану нелінійних відкритих систем, самоорганізації (довільного незалежного зародження щодо стабільного самознищення та існування впорядкованих об’єктів, структур). Тому синергетика викликає певний інтерес і демонструє методологічну цінність для вивчення питань формування інноваційних стратегій. Фактори підвищення конкурентоспроможності економіки, особливо щодо інноваційної складової, на практиці пов’язані між собою, тому за їх ефектом можна впевнено говорити про синергетичні ефекти. Аналіз та ідентифікація цих факторів потребує диференціації та поступового уточнення.

Синергетика досліджує загальні закономірності та явища процесів самоорганізації нелінійних систем, як відкритих, так і закритих. У період змін і переходу на інноваційний шлях розвитку слід простежити відносну самоорганізацію в деяких незмінних аспектах, короткочасних, оскільки сучасна економіка тяжіє у своєму розвитку до динамізму, а інноваційна політика характеризується значним рядом впливів і протиріч [11].

Соціально-економічні відносини в процесі інноваційної діяльності створюються між суб'єктами господарювання, а регулювання інноваційного розвитку національної економіки визначає відносини завдяки діям держави, її інститутів і структур. Система інноваційної політики країни визначає діяльність суб'єктів господарювання на рівнях державної влади, комплекс відносин на цих рівнях, особливо між ними, для перспективного розвитку країни.

Завдяки синергії є розуміння того, що процеси самоорганізації відбуваються в будь-якій відкритій системі, а також в економіці, яка рухається до інноваційної моделі розвитку. Тому за певних умов соціально-економічна система може увійти в динамічний (незбалансований) стан через взаємозв’язок із середовищем. У цьому випадку відбувається зрушення зі стану рівноваги, і

соціально-економічна система переходить у стан, де можливі флуктуаційні (випадкові) відхилення, готові викликати нелінійний процес розвитку. Збільшення відхилень збільшує амплітуду коливань і тому відбуваються зміни в структурі системи. Завдяки перетину точки біфуркації відбувається формування нової стійкої соціально-економічної системи. А це приводить до появи чималої кількості можливих варіантів розвитку подій і можливості формування однієї з декількох можливих структур інноваційної політики держави, інноваційних стратегій розвитку [40].

З цього можна зробити висновок, що випадкові відхилення свідчать про властивість багатоваріантності (нелінійності) розвитку системи, дають змогу знайти велику кількість можливих напрямків розвитку стратегічного управління інноваційним розвитком, інноваційної політики. З точки зору синергії, нестабільність і, як наслідок, хаос є обов'язковими етапами еволюції, основою, з якої починається створення складних і нових соціально-економічних систем, що необхідно враховувати в процесі регулювання, інноваційний розвиток національної економіки, формування інноваційних стратегій.

Регулювання інноваційної діяльності економіки країни має бути спрямоване на розвиток інноваційного процесу, підвищення конкурентоспроможності, розвиток економіки та задоволення потреб населення. Таке регулювання необхідне для визначення та створення умов для організації практичної діяльності особи при розвитку її підприємницьких якостей і творчих здібностей. Тому система соціально-економічних взаємодій і взаємовідносин потребує прогресу, метою якого є розробка інноваційних стратегій досягнення поставлених цілей [8].

За своєю структурою метод порівняння включає вивчення інноваційної політики провідних країн з метою виявлення властивостей і характеристик, порівняння встановлених властивостей щодо подібності та відмінних рис та їх оцінку. Метод порівняння в наукових дослідженнях та в межах сформованих

завдань призвів до виявлення загальних основ формування інноваційних стратегій на різних рівнях національної економіки, стратегічного управління інноваційним розвитком, регулювання інноваційної діяльності шляхом порівняння інновацій. політики різних країн.

Суспільство та особистість постають як взаємопротилежні начала в сутності суб'єктів господарювання, які визначають специфіку регулювання інноваційної діяльності національної економіки, формування інноваційних стратегій на макро-, мезо- та мікроекономічному рівнях, оскільки існує потреба оформити громадськість і визначити індивіда. Цілеспрямована діяльність суб'єктів управління вирізняється багатогранністю, тобто може проявлятися у формі підприємства чи бюджету на державному та регіональному рівнях. Тому створення відносин, які залежать від цього виду діяльності, є діалектичним і неоднозначним. Водночас у сфері інновацій між індивідами та на індивідуальному рівні створюються економічні відносини, на які, однак, суттєво впливає централізована дія держави, її інститутів та структур [16].

Метод живого навчання інноваційної політики, формування інноваційних стратегій дозволяє присутність суб'єктів управління на всіх рівнях національної економіки, що призводить до кращого розуміння сутності інноваційних стратегій і процесів, завдяки регулюванню інноваційної діяльності. Емпіричний прояв. Мотиви та поведінкові стимули, інтереси суб'єктів управління, процес їх становлення як економічного суб'єкта, роль у здійсненні інноваційної політики та створенні інноваційних стратегій на всіх рівнях управління проявляються в конкретних діях індивідів і в разі вивчення досліджувані теми. Особистість у всіх її проявах є об'єктом і суб'єктом інноваційної політики. Тому актуальним є вивчення та застосування монопредметного методу навчання інноваційним процесам. Дослідження світогляду особистості в різних формах і ракурсах сприяє більш комплексному управлінню розмаїттям інноваційних соціально-економічних процесів і явищ, зумовлених реалізацією інноваційної політики. У

наукових дослідженнях на макро-, мезо- та мікроекономічному рівнях використовується моносуб'єктний метод процесу формування інноваційної політики регулювання інноваційної діяльності економіки, особливо особистісного фактора [25].

Організація практичної діяльності суб'єктів управління характеризується такими ознаками: об'єкт (унітарна виробнича або трудова діяльність); принципи (цілісність або емерджентність, ієрархічність, необхідна різноманітність, комунікабельність або відкритість, історичність); Умови (матеріально-технічні, мотиваційні, науково-методичні, нормативно-правові, організаційні, інформаційні, фінансові, персональні та ін.); Результат (отримання нових ефективних кінцевих послідовностей послідовності виконання роботи або виробничого процесу); Засоби (логічні, мовні, матеріальні, математичні, інформативні); форми організації діяльності; теоретичні методи наукового пізнання (аксіоматизація, формалізація, порівняння, синтез, аналіз, конкретизація, абстрагування, узагальнення, дедукція, індукція, аналогія, класифікація, моделювання та ін.; формування гіпотез, прогноз, конструювання, докази тощо); практичні методи наукового пізнання (спостереження, вимірювання, опис, розробка джерел, звіти, опитування та тести; дослідження та узагальнення досвіду, опитування, спостереження, експерименти) [3].

Принцип діалектики пропонує спробу розглянути питання формування інноваційних стратегій на різних рівнях управління в порядку їх розвитку та зміни в діалектичній єдності. Діалектичний метод відображає зіткнення старого і нового, відмираючих і започаткованих у суспільному житті. Тобто вимагає проведення дослідження стратегічного управління інноваційним розвитком, інноваційної політики, процесу розробки та реалізації інноваційних стратегій на більш високому рівні. Цей метод вивчення та розуміння інноваційних процесів затребуваний на кожному етапі економічного розвитку, особливо в часи змін через удосконалення динамічних соціальних відносин.

Реалізація цих принципів, підтримуючи досягнення цілей дослідження, вимагає використання різноманітних методів пізнання. У науковій роботі використовується метафізичний метод, який необхідний для розкладання об’єкта дослідження на складові та частини та їх окремої обробки. У цьому випадку виникає статична картина процесу розробки інноваційних стратегій, модель регулювання інноваційної діяльності, тобто. Х. зміст інноваційної економіки, складові якої перебувають у відносно незмінному, стабільному та комфортному для аналізу та оцінки стані.

Інноваційну діяльність слід розглядати з точки зору законів нелінійного розвитку. В основі того, як працюють нелінійні закони, лежить розуміння інноваційної політики та розробки інноваційних стратегій на різних рівнях економіки як складної, нелінійної, самоорганізованої сутності. Усі інноваційні явища відбуваються у тісному взаємозв'язку та взаємодії між собою та з соціально-економічними процесами. Такі явища досліджуються в динаміці, що базується на впливі законів перетворення кількісних змін у якісні, а не стільки в статиці, яка є основою для застосування метафізичного аналізу [10].

Прогнози є важливою основою для проведення політики державного регулювання економіки країни та інноваційної сфери, координації діяльності всіх рівнів управління щодо реалізації цілей соціально-економічного та інноваційного розвитку. Процес прогнозування залишається популярним і стратегічним напрямком розвитку, який стає невід'ємною частиною процесу управління об'єктами на кожному рівні.

Для планування розвитку національної економіки використовується система різноманітних прогнозів, у тому числі соціальних, економічних, демографічних та ін. Прогнозування стає важливою частиною процесу планування економічної та інноваційної політики. Це дозволяє окреслити результати економічного розвитку національної економіки. Загалом, прогноз дає інформацію про розвиток майна в майбутньому. Прогнозування

економічного розвитку національної економіки передбачає вивчення економічного і соціального, інноваційного, особливо науково-технічного, промислово-виробничого та інших видів потенціалу. Джерелами інформації є накопичені знання та досвід, фактична та статистична інформація, економіко-математичні моделі. Основними об'єктами прогнозів є національна економіка, економіка міжгалузевих і промислових комплексів, економіка окремих регіонів і адміністративно-територіальних одиниць, економіка підприємств. Суб'єктом прогнозів є держава у вигляді органів державного управління певного рівня, економічних служб органів місцевого самоврядування, економічних підрозділів підприємств [21].

Єдність різноманітних моделей, методів та інструментів розробки прогнозів реалізує принципи прогнозування інноваційного розвитку, соціально-економічних процесів і відображає різні аспекти процесу розробки прогнозів. Виділяють такі принципи прогнозування розвитку національної економіки, як доцільність, адекватність, альтернативність, системність, ефективність та наукова обґрунтованість. Саме апарат економіко-математичного моделювання видається необхідним засобом досягнення адекватності, системності та інформаційної єдності.

Процес реалізації цих завдань, контроль і моніторинг показників розвитку науки та інновацій потребує проведення прогнозних досліджень з метою виявлення тенденцій науково-технічного та інноваційного розвитку.

Предметом прогнозів є первинна (результати наукових досліджень, статистичних та економічних розробок, проведення експериментальних робіт) і вторинна інформація (дані міжнародних організацій, офіційної статистики, засобів масової інформації; публікації наукових симпозіумів і конференцій). Економічний прогноз має окреслювати й оцінювати основні напрямки розвитку соціально-економічних та інноваційних процесів держави, відображаючи комплекс внутрішніх і зовнішніх зв’язків і взаємодій між елементами

насамперед на макрорівні. Предметом дослідження макроекономічного прогнозу є стратегічні економічні та соціальні процеси на макроекономічному рівні, зокрема окремі процеси розвитку науково-технічної та інноваційної сфери в короткостроковій та середньостроковій перспективі [29].

При дослідженні інноваційного розвитку та діяльності соціально-економічних систем важливо передбачити вплив конкурентних факторів після інноваційних складових на економічний розвиток. Для цього можна використовувати різні методи, наведені в таблиці 1.3.

Таблиця 1.3

Класифікація методів прогнозування

№ п/п	Методи прогнозування		
1	Інтуїтивні (експертні)		
1.1	Прямі оцінки	- Індивідуальні інтерв'ю	
		- Метод комісій	
1.2	З оберненим зв'язком	- Метод «мозкової атаки»	
		- Метод «дельфі»	
2	Прогнозування з допомогою нейронних мереж		
3	Фактографічні (формалізовані)		
3.1	Логічні	- За аналогією	
		- Мережеві моделі	
		- Дерево цілей	
		- Прогнозний граф	
		- Дерево рішень	
3.2	Методи моделювання	- Структурне моделювання	
		- Стохастичне моделювання	
		- Інформаційне моделювання	
3.3	Статистичні	- Прогнозування на основі регресійних моделей	
		- Прогнозування сезонних і циклічних коливань	
		- Прогнозування на основі індикаторів та індексів	
		- Прогнозна екстраполяція	Аналітична екстраполяція (проста екстраполяція, екстраполяція тренду,

			екстраполяція за допомогою огинаючої кривої)
			Адаптивні методи (ковзна середня, експоненціальне згладжування, метод гармонійних вагів, авторегресія, метод Бокса-Дженкінса)

Крім того, на кожному етапі прогнозування розвитку інноваційної діяльності варто виділити кілька елементів (табл. 1.4), завдяки яким інноваційна діяльність відбувається в різних формах (послідовній, послідовно-паралельній). Дослідження методологічних засад аналізу та оцінки, моделювання та прогнозування розвитку економіки країни на основі факторів конкурентоспроможності через інноваційну складову дозволяє провести дослідження впливу найважливіших факторів на перспективи розвитку країни. економічний розвиток.

Таблиця 1.4

Етапи прогнозування інноваційного розвитку соціально-економічних систем

Етап	Можливості	Особливості
Аналітичний	Дозволяє отримати більш повну інформацію про об'єкт прогнозування, надійний методичний інструментарій.	Накопичення інтелектуального потенціалу наукових спеціалізацій за різними напрямами.
Методичний	Він дозволяє складати засоби прогнозування з урахуванням досягнень науки, які підвищують	Близькість до реальності та науковість прогнозу визначається насамперед сукупністю знань про закономірності, закономірності,

	вірогідність і достовірність прогнозів.	чинники та певні функціональні умови та умови розвитку об'єкта дослідження.
Програмування	Дозволяє знаходити шляхи досягнення цілей інноваційного розвитку.	Застосування ряду послідовних операцій, які сприяють формуванню різноманітних варіантів напрямків розвитку з метою досягнення поставлених цілей.

Нейронечіткі моделі та технології є математичними інструментами, за допомогою яких можна успішно розв’язувати більшість економічних завдань і проблем. Нейронечіткі технології – це математичні апарати та методи, які дають змогу формулювати та розв’язувати різні типи задач навіть за недостатньої кількості повних даних, обробляти великі масиви даних або розв’язувати задачі з якісними вхідними показниками. Тим не менш, нейронечіткі технології пропонують можливість адаптації бізнес-математичних моделей до мінливих і нестабільних ринкових умов, в яких відбувається сучасний економічний розвиток соціально-економічних систем.

Науковий інтерес до проблем інноваційного розвитку суб’єктів господарювання шляхом використання математичного апарату змусив мене звернути увагу на аналіз накопиченого теоретико-аналітичного матеріалу [34].

За останнє десятиліття інтерес до застосування теорії ігор вибухнув у таких різноманітних галузях, як теорія управління, економіка, політологія, еволюційна біологія, міжнародні відносини та дослідження конфліктів, і особливо конкурентна стратегія. Публікація «Теорії ігор та економічної поведінки» О. Моргенштерна та Й. фон Неймана започаткувала розвиток теорії ігор та засад сучасної економічної теорії в руслі цього напряму. Дослідження математичних моделей вирішення конфліктних ситуацій стає предметом теорії

ігор. Основна перевага дослідження конфліктних ситуацій на основі теоретико-ігрових економічних моделей полягає в тому, що вони розкривають найважливіші аспекти конкуренції, які в певний момент, завдяки практичному досвіду, можуть бути розкриті.

У теоретико-ігрових моделях стратегії — це ігрові рішення, а основою вивчення теорії ігор є вивчення зв’язків між рішеннями та умовами гри. Постановка і розв’язання задачі завдяки теорії ігор дозволяє сформувати зміст і наявність розв’язку гри, метод пошуку рішення. Саме клас ігор з не більше ніж двома гравцями характеризує прийнятний погляд на отримане рішення. При застосуванні задач загального типу, з більшою кількістю гравців, використовується різна кількість ознак, які дозволяють отримати рішення відповідно до вимог, які мають певну інтуїтивну надійність і притаманну ймовірність. Недоліком розв'язування таких задач є те, що розв'язок гри недостатньо обґрунтований. Крім того, характер проблем, пов’язаних з іграми з нескінченними варіантами стратегії гравців і їх суперечливими інтересами, дозволяє досягти результатів і сформулювати оптимальні змішані стратегії гравців [2].

Важливими та значущими для економічної науки є дослідження М. Портера, в яких основні концепції теорії ігор застосовуються в контексті корпоративної стратегії. Сьогодні менеджери можуть використовувати теорію ігор для прийняття більш ефективних управлінських рішень.

Співпраця та реалізована стратегія відіграють важливу роль у стратегічних ситуаціях, ефективні рішення неминуче повинні являти собою прийнятну комбінацію конкуренції та співпраці. Теорія ігор вже досягла значних успіхів у напрямку оптимізації транспортних потоків, ідентифікації конкурентів і партнерів, оформлення угод і контрактів, проведення аукціонів і дизайну аукціонів, угод про співпрацю, створення механізмів визначення вигод, інформаційної економіки, аналізу інституцій, прогнозування конкурентної

поведінки, вирішення маркетингових завдань, зокрема роль патентів у маркетинговому менеджменті.

Застосування теорії ігор можливе для прийняття рішень при запуску нового продукту за умови прогнозування руху конкурентів щодо запуску нового продукту та прийняття рішення про вибір стратегії.

Основою класичних моделей оптимізації організаційного менеджменту є максимізація доходів і прибутку за рахунок зміни обсягів виробництва і реалізації продукції. А власники компаній, які вкладають свої гроші в розвиток компанії, в першу чергу зацікавлені в максимальному доході за вкладені кошти. Дослідження не знаходять вирішення проблеми оптимізації обсягів виробництва вдосконаленої продукції з урахуванням додаткових витрат, які несуть компанії при розробці, дослідженні та виробництві вдосконаленої продукції, а також можливості реалізації рішень щодо випуску новий продукт з використанням теорії ігор [7].

Дослідження формування інноваційних стратегій у системі підвищення конкурентоспроможності зумовлено складністю виявлення та використання великої кількості даних та інформації при обмежених ресурсах, насамперед часових. При розгляді цих питань важливо зосередити увагу на методах аналізу та оцінки впливу факторів на підвищення конкурентоспроможності економіки, особливо інноваційних. Визначення впливу окремих факторів на динаміку інноваційного розвитку, результати виконання цілей і завдань соціально-економічного, інноваційного розвитку, ефективність господарсько-інноваційної діяльності дозволяє звернути увагу на основні та другорядні фактори. Такі дослідження сприятимуть розробці досить якісних прогнозів як основи для прийняття ефективних стратегічних управлінських рішень щодо розвитку інноваційної діяльності в країні [15].

Для оцінки впливу конкурентних факторів використовується ряд формалізованих методів. Серед важливих слід виділити методи економіко-

математичного моделювання. Нерідко значна кількість проблем вирішується завдяки використанню експертних методів. Методи класифікації сприяють вирішенню низки завдань, наприклад, звести різноманітність інформації до меншої кількості утворень (типів, класів, видів, форм, груп); виявляти стійкі ознаки та емпіричні закономірності, нові зв’язки між відомими об’єктами тощо.

РОЗДІЛ 2
СВІТОВИЙ ДОСВІД РОЗВИТКУ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

2.1. Стратегії розвитку інноваційної політики провідних країн світу

Метою інноваційної політики провідних країн світу є сприяння розвитку науки і техніки, підвищення інноваційної активності, що забезпечує конкурентоспроможність національної продукції на світовому ринку, обороноздатність країни та оздоровлення навколишнього середовища, а також сприяння розвитку довгострокових венчурних угод. Виходячи з цієї мети, держава визначає пріоритетні напрями розвитку інноваційної діяльності та обирає основні шляхи підтримки підприємств, які працюють над виконанням державних інноваційних програм [30].

Країни-лідери інноваційного розвитку підприємств розробляють ефективну інноваційну політику, яка планується та координується на державному рівні. Для здійснення державного регулювання інноваційної діяльності використовується така система заходів:

- Податкова політика, зокрема податкові пільги для окремих видів діяльності, надається безпосередньо компаніям та інвесторам, а не науковим організаціям. За кордоном результати діяльності регулярно перевіряються, орієнтуючись на інноваційну діяльність у пріоритетних галузях;
- пряме фінансування інноваційної діяльності компаній;
- Надання позик, зокрема без виплати відсотків;
- конкурентне державне фінансування інноваційних розробок бізнесу;
- Створення засобів для реалізації інновацій з урахуванням ризику;

- Амортизаційна політика за рахунок нормативного обмеження граничних термінів служби виробничих потужностей і технологій;

- прямі бюджетні дотації компаніям, що розробляють нову продукцію;

- Допомога в патентуванні, зокрема шляхом пільгової сплати митних платежів при отриманні охоронних документів;

- пенсійні та страхові виплати раціоналізаторам, оплата членства в наукових товариствах, оплата проїзду на наукові конференції тощо;

- моральне заохочення винахідників шляхом присвоєння спеціальних почесних звань, членства в асоціаціях винахідників, видачі посвідчень, медалей, грамот, публікацій про авторів;

- Створення мережі спеціалізованих державних служб стимулювання інноваційної діяльності для фінансового та інформаційного забезпечення інноваційної діяльності;

- Стимулювання різноманітних недержавних форм підтримки інноваційної діяльності, що акумулюють фінансові ресурси великих компаній, пенсійних фондів, страхових компаній та різноманітних комерційних структур [24].

Пріоритетні напрямки реалізуються у вигляді важливих міждисциплінарних проектів і програм, спрямованих на створення, розвиток і поширення технологій, здатних радикально змінити технологічну базу економіки. Наприклад, Міжнародні пріоритетні керівні принципи ЄС на 1994-1998 рр. були відображені в 19 програмах, що охоплюють інформаційні технології та телекомунікації, технології виробництва та матеріали, навколишнє середовище та клімат, біомедицину та охорону здоров'я, сільське господарство та програми контрольованого термоядерного синтезу.

При цьому держава розробляє принципи, на основі яких реалізується науково-інноваційна політика, та механізм реалізації цієї політики. Ці принципи залежать від сформованої в країні економічної системи, механізмів економіко-

правового регулювання економічних відносин і соціального розвитку країни. Практично в усіх промислово розвинутих країнах інновації є одним із пріоритетних напрямів державної політики, оскільки є основою національної незалежності та економічного розвитку. Наприклад, у довгостроковій програмі реформ Б. Клінтона, ухваленій Конгресом у 1993 р., головна роль відводилася досягненню країною світового лідерства в науці і техніці. Програма передбачала послідовну реалізацію доктрини «глобальної технологічної конкурентоспроможності США в умовах глобальної конкуренції».

Як уже зазначалося, уряди західноєвропейських країн привернули увагу до інноваційних проблем ще з 1990-х років. У прийнятих спеціальних програмах розвитку інновацій були передбачені заходи щодо стимулювання інноваційної діяльності компаній, створено нові механізми міжнародного співробітництва в рамках ЄС для створення інновацій [33].

Концентрація ресурсів на пріоритетних напрямах забезпечує вирішення глобальних пріоритетних завдань інноваційної діяльності, розробку відповідних програм з урахуванням інноваційного потенціалу держави, які є основою сучасного технічного прогресу. Наприклад, США прагнуть стати світовим дослідницьким центром, де буде зосереджена більшість усіх фундаментальних наукових розробок планети та налагоджено процес експериментального виробництва найсучасніших, технічно складних і дорогих промислових виробів і систем. яка стане новою спеціалізацією країни в міжнародному поділі праці.

Інноваційна політика базується насамперед на пріоритетах загальноекономічної політики і має динамічний характер.

Весь період становлення та розвитку системи державного регулювання інноваційної діяльності в розвинених країнах можна умовно поділити на три етапи.

Початковий етап (від середини 1940-х до кінця 1960-х років) охоплював два напрями державної політики, які були недостатньо скоординовані та

організаційно розділені на науку та виробництво. Перший напрям державної політики був спрямований на підтримку наукових досліджень і розробок у вищій освіті, підготовку наукових кадрів, проведення фундаментальних досліджень у державних лабораторіях.

Другий напрямок був спрямований на регулювання галузевої структури виробництва, підтримку досліджень і розробок компаній, сумісних з їх власною галуззю.

Науково-технічна політика того часу характеризувалася обмеженим колом завдань, практично не враховувалися перші ланки інноваційного процесу, накопичення знань і ресурсів, шляхи практичного використання отриманих результатів [36].

Починаючи з 70-х років увага до проблем інновацій зросла через серйозні труднощі, що виникали під час промислового освоєння результатів науково-технічних розробок у рамках масштабних стратегічних програм ядерного, аерокосмічного та телекомунікаційного профілів. Саме в цей період зароджується концепція інноваційної політики, постає питання про пошук і розвиток нових засобів стимулювання НДДКР і прискорення впровадження досягнутих результатів у виробництво. Зросла кількість організацій, які працюють у сфері державного втручання, виникла потреба пов'язати науково-технічну політику з іншими напрямками державного регулювання, економікою, промисловістю, енергетикою та соціальними справами, а також із засобами у сфері підготовки кадрів і використання робочої сили. Пошук нових шляхів стимулювання інноваційного розвитку започаткував створення інноваційних центрів, кооперацію навчальних закладів і промислових підприємств у здійсненні НДДКР (створення технопарків та інших форм організації взаємозв'язку науки і виробництва) [41].

Третій етап (з 1980-х до кінця 1990-х рр.) характеризується формуванням законодавчих засад інноваційної політики, її нормативно-правової бази, яка має

стратегічний характер, розширенням методів стимулювання інноваційної діяльності; Створення нових форм організації для проведення сумісних міжнародних наукових досліджень; підвищення мобільності науково-педагогічного персоналу; Подальший розвиток інформаційних технологій як чинника економічного зростання у XXI ст.

Слід зазначити, що західні вчені розглядають інформацію не як просту сукупність даних, а як можливості, якими безпосередньо володіє людина, що володіє відповідними знаннями та вміннями, здатністю до самовдосконалення та вільної співпраці з іншими людьми.

«Соціальна нерівність виникає через нерівний доступ до освіти; Неуцтво — довічний супутник громадян другого сорту», — пише з цього приводу Ф. Фукуяма. Західні вчені наголошують, що інформація сьогодні є найдемократичнішим джерелом влади, оскільки доступ до неї є у всіх і монополія на володіння знаннями взагалі неможлива.

Унікальність інформації як фактора виробництва полягає в можливостях її самозростання завдяки інтелектуальним здібностям людини. Споживання інформації не означає її усунення, а сприяє виникненню принципово нового рівня знань. Відбувається ланцюгова реакція: знання породжує нові знання [24].

На думку західних вчених, навіть країна, яка не має достатніх матеріальних і фінансових ресурсів, може досягти високих темпів зростання і технологічного прориву, використовуючи інтелектуальний потенціал і «людський капітал» нації. Ці твердження надзвичайно актуальні для сучасної України.

Із зростанням конкуренції та ускладненням ринків інноваційні практики управління стали необхідністю для компаній у всьому світі. Провідні компанії сучасності використовують такі інновації, які в основному пов'язані з прибутковістю та операційною ефективністю. Насправді, усі сьогоднішні провідні менеджери пропонують стратегії отримання цінності від «стиску»

операційного середовища через тиск на ціну та маржу. Ця провідна тенденція управління інноваціями закладена в наступних основних стратегіях:

- «Віртуальний масштаб» – тактика досягнення ефекту масштабу шляхом участі в альянсах без виснаження балансу;

- «Від дизайну до цінності» — демонструє, як створити додаткову цінність за менших витрат завдяки міжфункціональній співпраці на критичних ранніх етапах проектування, де 80% вартості та цінності фіксується в продукті чи послузі;

- «Отримати максимум від аутсорсингу» - показує, як компанії можуть захистити себе від негативних наслідків аутсорсингу, враховуючи питання внутрішнього управління, розвиваючи відносини з постачальниками та переоцінюючи послуги аутсорсингу в світлі конкуренції;

- "Чотири джерела інтелектуальних інновацій" - починається з розуміння того, що скорочення витрат і контроль можуть якомога більше перейти до відділів досліджень і розробок (дослідження та розробки), тим самим послаблюючи креативність досліджень і розробок. Щоб виграти конкуренцію інновацій, компанії повинні використовувати 4 джерела інтелектуальних інновацій: розуміння споживачів, глобальна мережа, здатність прогнозувати та інноваційна організація [30].

Серед цих чотирьох провідних інноваційних стратегій сучасні менеджери віддають перевагу стратегії «віртуального масштабу», головним чином тому, що ця стратегія забезпечує економію від масштабу завдяки участі в альянсах і не важить на балансі. Сьогодні небагато компаній, як-от такі гіганти, як Procter & Gamble і Toyota, перебувають у завидному становищі, оскільки вони здатні використовувати свій масштаб у операційному масштабі, знижуючи собівартість одиниці продукції та підвищуючи ефективність виробництва, що робить можливим досягнення стійких конкурентних переваг.

Решта більшості компаній стикаються з тривожною перспективою: невеликі компанії, яким не вистачає домінуючої позиції на ринку чи засобів для придбання інших компаній, усвідомлюють, що досягнення масштабу, необхідного навіть для того, щоб відповідати рівню галузевих гігантів, щоб наблизитися до безкорисливого та безкорислива підприємливість стає додатковою гонкою Це ситуація для «негігантів». - неприємно, але буденно. Але запропонована вище стратегія дозволяє вирішити цю дилему. Розумно структуруючи альянси, організації можуть об'єднати власні ресурси та можливості для досягнення ефекту масштабу, якого вони не змогли б досягти поодинці.

Щоб зрозуміти важливість якісно нового підходу до розгляду економіки України, слід звернутися до теоретичних і практичних положень реалізації інноваційного шляху розвитку в умовах ринкової економіки. Вивчення та реалізація положень інноваційних теорій при переході до інноваційної моделі розвитку зумовлюється кількома причинами [17].

По-перше, необхідно виходити з того, що інноваційний характер економічного розвитку є невід'ємною частиною світового науково-технічного прогресу.

По-друге, перехід від командно-адміністративного управління до ринкової економіки має супроводжуватися відповідними змінами в управлінні інноваційною діяльністю. Щоб уникнути помилок, необхідно визначити теоретичні та практичні підходи до використання інновацій в ринкових умовах і застосувати їх на практиці.

Цікаво, що ідея нового технічного рішення або шлях до нього зумовлена потребами ринку (45%), умовами виробництва (30%) та аналізом технічних можливостей (21%) [9].

Інноваційна політика поєднує цілі технологічної політики та політики капіталовкладень і спрямована на впровадження нових технологій і видів

продукції. Він передбачає вибір конкретних об'єктів дослідження, за допомогою яких компанія намагається сприяти, насамперед, систематичному пошуку нових технологічних можливостей.

У цьому сенсі стратегічний інноваційний менеджмент орієнтований на досягнення майбутніх результатів безпосередньо через інноваційний процес (фаза дослідження, впровадження інновацій у виробниче використання, впровадження нового продукту в ринкове середовище).

При всій різноманітності форм і методів стимулювання інноваційної діяльності державними органами в усіх промислово розвинених країнах можна виділити одну спільну рису, яка дозволяє виділити інноваційну політику як специфічний елемент системи державного регулювання. Це в цілому встановлює сумісність інноваційної політики з усіма формами державної економічної політики; це виявляється у використанні єдиних економічних інструментів державного втручання, які відповідають обраному економічному курсу [41].

Інноваційна політика також характеризується спектром своїх ефектів: вона спрямована на пропонування інноваційних ідей, ініціює початковий попит на результати інноваційних процесів, сприяє інтеграції фінансових і кредитних ресурсів, а також інформаційних ресурсів в інноваційних компаніях і створює економічну та політичну клімат, який сприяє інноваціям.

Нарешті, загальною рисою інноваційної політики є врахування характеристик інноваційного процесу: його циклічність, поетапність, циклічність, високий рівень ризику тощо.

Національні керівні принципи інноваційної політики містяться в конкретних моделях, які використовуються різними країнами. Це свідчить про нерівномірність економічного розвитку країн, що відбивається і на сфері інновацій. Тому необхідно зосередити національні зусилля на ключових

напрямках науки і техніки – тих, у яких країна може досягти лідируючих позицій на світовому ринку.

Пріоритетними напрямами розвитку науки і техніки є тематичні напрями досліджень і розробок, які роблять основний внесок у науково-технічний розвиток і досягнення поточних і довгострокових цілей соціально-економічного розвитку країни.

Витрати на науку сьогодні в Україні становлять незначну частину ВВП, а частка держави в цих витратах становить близько 40% (з урахуванням фактичного виконання бюджету), що негативно позначається на науці та економіці в цілому.

В умовах обмеженості ресурсів, які держава використовує для підтримки та розвитку науково-технічного потенціалу, найважливішою проблемою є їх концентрація на пріоритетних напрямках науково-технічного розвитку.

Урядова комісія з питань науково-технічної політики затвердила такі пріоритетні напрями розвитку науки і технологій: фундаментальні дослідження, інформаційні технології та електроніка, технології виробництва, нові матеріали та хімічні продукти, технології живих систем, транспорт, паливно-енергетичний комплекс, екологія. і раціональне природокористування [11].

Загальна схема формування та реалізації пріоритетних напрямів НТП включає шість основних етапів:

1. Міннауки формує критерії та правила відбору пріоритетних напрямів НТП та критично важливих технологій з урахуванням вимог до НТП основних (пріоритетних) галузевих, надрегіональних та міжнародних соціально-економічних програм, а також своїх власні цілі щодо розвитку науки та її потенціалу.

2. Прогноз можливостей НТП різними фінансованими організаціями, Міннауки. Він включає оцінку результатів і перспектив пріоритетних перехідних розробок, у тому числі іноземних, а також уважний моніторинг

нових перспективних ідей і розробок, які можуть зробити значний внесок у вирішення визначених проблем і реалізацію науково-технічної політики. Завершується створенням бази даних перспективних проектів у Міністерстві науки, які мають розглядатися на державному рівні.

. На основі прогнозу можливостей НТП, пріоритетів світової науки, критеріїв і правил відбору пріоритетних напрямів НТП зведені та галузеві підрозділи Міннауки формують розширений перелік можливих пріоритетних напрямів НТП.

4. Попередній відбір критично важливих технологій та уточнення пріоритетних напрямків (Міннауки). Підготовка пропозицій до переліку державних договорів у сфері НТП, програм міжнародного технічного співробітництва та інших державних договорів у сфері НТП. Покладання на підрозділи Міннауки та головні організації відповідальних за розроблення пропозицій за пріоритетними напрямками, державними контрактами у сфері наукових досліджень, програмами міжнародного технічного співробітництва тощо.

5. Підрозділи Міннауки, відповідальні за окремі координаційні центри, розробляють концепцію відповідного координаційного центру та пропозиції щодо його оформлення. Міннауки складає перелік державних договорів, програм та інших проектів державних договорів у сфері НТП.

6. Здійснюватиметься узгодження з Міннауки та Мінекономіки переліку пріоритетних напрямів, державних контрактів у сфері НТП, програм міжнародного технічного співробітництва та інших проектів та за результатами поданих до уряду [21].

Вивчення особливостей формування та реалізації інноваційної політики в розвинутих країнах є актуальним і для України, оскільки сьогодні держава намагається приєднатися до Європейського співтовариства, де вона може посісти належне місце лише шляхом освоєння інноваційного шляху розвитку.

Усі сучасні моделі державної інноваційної політики мають спільні інструменти, за допомогою яких держава впливає на інноваційну сферу. Це, наприклад, широке використання податкових переваг, розвиток інноваційної інфраструктури та стимулювання винахідництва.

Розвиваючи інноваційну сферу в Україні, державна влада має звернути увагу на ці інструменти та, адаптувавши їх до умов вітчизняної економіки, повною мірою використовувати. Інноваційна сфера не є однорідною структурою, її складовими є такі підсистеми: новатор, організація, зовнішнє середовище, потенціал.

Аналіз та оцінка ефективності інноваційного процесу у порівнянні ВВП на душу населення в поточних цінах держав з ВВП на душу населення України, за даними Національного наукового фонду США, це співвідношення становить від 8,5 разів. до 36 разів (Швейцарія США – 79 866 дол.; Ізраїль – 37180,8; Південна Корея – 27608,2; Німеччина – 42232,6; Чехія – 18483,7 та Україна – 2185,7 дол. США).

Конкурентна позиція України нестабільна, що відображено в деяких світових рейтингах [40].

За даними Всесвітнього економічного форуму в Global Competitiveness Report 2020-2021, Україна посіла 81 місце серед 137 опитаних країн, піднявшись на чотири позиції. За складовими показника, що характеризує ефективність ринків – ключового фактора на етапі зростання інвестицій (індустріалізації) – Україна посідає 101 місце серед 137 країн за ефективністю товарного ринку, 120 місце за ефективністю фінансового ринку та 86 місце. в ефективності ринку праці. Готовність до адаптації технологій та інновацій оцінюється у 81 позицію.

Водночас за показником «Ринкові інституції» наша держава посідає 118 місце, а за рівнем розвитку бізнесу – 90. Серед факторів, важливих для розвитку галузі, – лише розмір наявного ринку (у за місткістю ринку Україна посідає 47 місце) та освітою (наша держава посідає 35 місце). Незважаючи на велику

кількість науковців та інженерів, а також відсоток людей з вищою освітою, Україна має посередню оцінку за показником «Інновації» та низьку оцінку за показником «Взаємовідносини між університетами та промисловістю у сфері досліджень». та розвиток", "Технологічна готовність". Найбільш проблемним залишається показник "Іноземні інвестиції та трансфер технологій".

Згідно з Індексом інноваційного розвитку, представленим агентством Bloomberg у 2021 році, Україна посідає 53 місце серед 60 опитаних країн. Водночас наша держава виявилася найгіршою за продуктивністю праці (60 місце), що свідчить про низький рівень застосовуваних технологій та виробництва товарів з низькою доданою вартістю. При цьому вона зберігає високе 28 місце за ефективністю вищої освіти та 35 місце за патентною активністю, тобто має потенціал для розвитку [13].

Інноваційне табло ЄС, яке містить дані про країни Європейського співтовариства, країни-кандидати на вступ до ЄС та деякі інші країни, включило Україну до групи «новаторів, що розвиваються», разом із Болгарією, Македонією та Румунією. Проведений компонентний аналіз показує, що Україна має значні невикористані можливості в інноваційному розвитку, особливо щодо комерціалізації інновацій та захисту прав інтелектуальної власності. Основними перевагами України є вигідне географічне розташування, великий ринок збуту, наявність глибокої та всеосяжної зони вільної торгівлі між Україною та ЄС, а також відносно високий рівень розвитку людського потенціалу.

Аналіз розвитку інноваційної діяльності України за даними Глобального інноваційного індексу (Global Innovation Index) показує позитивні зрушення навіть за коливань у світовому рейтингу. У 2021 році Україна посіла 45 місце серед 127 країн-учасниць, що може бути наслідком як власного інноваційного розвитку, так і погіршення ситуації в інших країнах. (Рис. 2.1.)

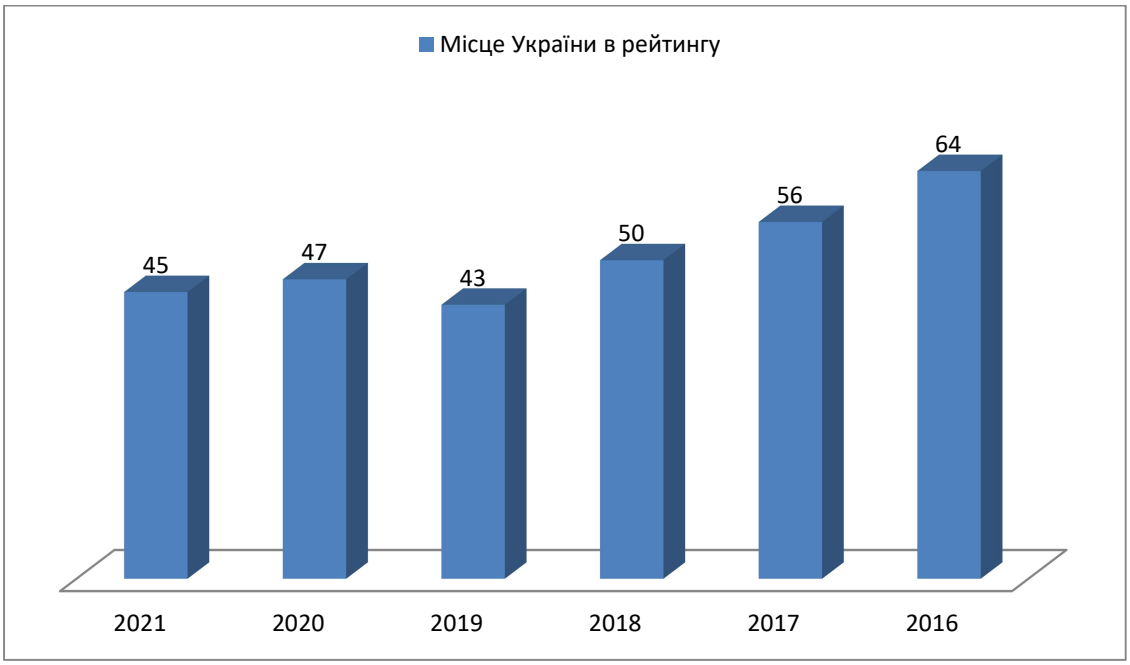

Рисунок 2.1. Динаміка розвитку у періоди 2016 – 2021 роки

За період з 2016 по 2021 рік за останні 5 років Україна посіла найкращу позицію в рейтингу – 45 місце (за винятком 2019 року – 43 місце) та покращилася на дві позиції порівняно з попереднім роком, що свідчить про те, що інноваційність ККД високий - співвідношення досягнутого результату до інноваційних ресурсів. Серед сильних сторін держави такі показники, як створення знань і результати наукових досліджень, співвідношення патентів за походженням до валового внутрішнього продукту за паритетом купівельної спроможності, співвідношення корисних моделей за походженням до валового внутрішнього продукту в паритет купівельної спроможності, витрати на забезпечення комп'ютерного програмного забезпечення у відсотках від валового внутрішнього продукту, експорт інформаційно-комунікаційних послуг у відсотках від загального обсягу торгівлі. Наприклад, за даними Держстату, у

2018 році виробництво сектору інформаційних технологій становило понад 3 відсотки валового внутрішнього продукту, а загальний дохід галузі склав понад 3,5 мільярда доларів США, що порівнянно з до обсягів виробництва високотехнологічного сектора [10].

Порівняльний аналіз стану інноваційної системи України у порівнянні зі світовим рівнем на основі міжнародних показників показує, що Україна має високий освітній та науковий потенціал, здатний генерувати різноманітні інновації у вигляді ідей, наукових розробок та патентів. Серед конкурентних переваг України слід виділити: за індексом глобальної конкурентоспроможності - висока місткість ринку, якість вищої, середньої та професійно-технічної освіти; За даними Global Index, інноваційною основою інноваційної конкурентоспроможності України є людський капітал, тобто знання та навички людей, які дозволяють їм створювати цінності у світовій економічній системі. Їх ефективне впровадження є основною конкурентною перевагою.

До основних перешкод для розвитку інновацій в Україні належать: недосконаліть інституцій, особливо політичного, регуляторного та бізнес-середовища; слабко розвинена інфраструктура, в тому числі інноваційна, як індикатори валового нагромадження капіталу у відсотках від валового внутрішнього продукту, індикатори екологічної стійкості, доступності та якісної роботи електронного урядування (використання інформаційно-комунікаційних технологій у поєднанні з організаційними змінами та застосування нових навичок) залишаються в державному управлінні для впровадження державних послуг і демократичних процесів на низькому рівні).

За даними Держстату, у 2020 році порівняно з 2019 роком погіршилась більшість показників, що характеризують інноваційну діяльність: кількість інноваційних підприємств зменшилася з 834 до 759 машин, обладнання та програмного забезпечення – 65,9 відсотка від загальної кількості інноваційних підприємств; Обсяг фінансування інноваційної діяльності скоротився до 9117,54

млн. грн., або 0,3 відсотка валового внутрішнього продукту. Основним джерелом залишаються власні кошти підприємства – 84,5% від загального обсягу фінансування інноваційної діяльності; Частка реалізованої інноваційної продукції в загальному обсязі реалізованої промислової продукції знизилася до 0,7 відсотка.

Для впровадження інновацій у 2018 році промислові підприємства придбали 703 нові технології в Україні та 129 за кордоном. Порівняно з 2016 роком у 2018 році, незважаючи на значне зменшення кількості закуплених українських технологій, кількість закуплених за межами України технологій зросла майже вдвічі.

Кількість інноваційних видів продукції, випущених у 2020 році, зменшилася на 42,3 відсотка порівняно з 2019 роком. При цьому кількість введених нових типів машин, установок, пристроїв і апаратів зменшилася на 42,5 відсотка. Кількість інноваційних видів продукції, які були виведені на ринок, скоротилася на 51,2 відсотка. Кількість переданих нових технологій становила 61 одиницю у 2020 році та 118 одиниць у 2019 році, у тому числі дві технології передано за межі України.

Водночас інноваційний потенціал в Україні поступово зменшується: за даними Держстату, стрімко скорочується кількість науковців в Україні (з 133 744 осіб у 2011 році до 59 392 у 2019 році), наукоємність валового внутрішнього продукту (внутрішній валовий продукт). (витрати на наукові дослідження та науково-технічні (експериментальні) розробки з усіх джерел у відсотках до валового внутрішнього продукту) становили лише 0,45 відсотка у 2020 році, динаміка кількості інноваційних компаній негативна (у 2020 році кількість інноваційних промислових компаній порівняно з 2019 роком на 9 відсотків до 16,2 відсотка від усіх промислових підприємств), хоча є приклади успішного розвитку інноваційного підприємництва та високих технологій в нашій економіці. Інвестиції в нематеріальні активи склали близько 2-4 відсотків усіх

капіталовкладень за останні 15 років, а частка діяльності, пов'язаної з високими технологіями (у сукупній інтенсивності витрат на дослідження і розробки по відношенню до валової доданої вартості - 13,6 і більше) та середньотехнологічних (із загальною інтенсивністю витрат на дослідження та розробки по відношенню до валової доданої вартості – 3,2-13,5), обсяг реалізованої промислової продукції у 2019 році становив 11,3 відс.

Щоб виправити ситуацію, необхідно сприяти розвитку наукомісткої діяльності, тобто переходу від низькотехнологічної ресурсної економіки до високотехнологічної інноваційної економіки, а державна політика має насамперед створювати сприятливі умови , особливо для розвитку Виробництва інтелектуальних продуктів, включаючи можливість їх комерціалізації як в Україні, так і в решті світу.

2.2. Моделі інноваційного розвитку в країнах світу

Сьогодні в рамках трьох основних моделей інноваційного розвитку – американської, європейської та японської – у всьому світі сформувалися досить повні та складні системи стимулювання різних фаз інноваційного процесу, які працюють з багатьма інструментами прямого та непрямого стимулювання: починаючи з дослідницька фаза і закінчується фазою маркетингу нових технологій, продуктів і послуг [5].

Найбільш цікавим і повчальним для України вважається досвід Європейського співтовариства у питанні координації інноваційної політики окремих держав-членів з метою формування єдиного загальноєвропейського науково-інноваційного простору. Основними формами підтримки та стимулювання інноваційної діяльності, які використовуються в розвинених країнах, є:

Перш за все, це пряме фінансування науково-дослідних робіт, пов'язаних зі створенням і використанням інновацій у формі субсидій на розробку та просування нових технологій, товарів і послуг, що за обсягом становить до 50% загальна вартість підприємств для таких цілей (характерно для США, Франції). Найпоширенішою формою субсидій в останні роки стали гранти, що надаються на конкурсній основі державою, різними міжнародними та громадськими організаціями та іншими спеціальними фондами в рамках проектного фінансування;

по-друге, це пільгова політика кредитування інноваційної діяльності, яка передбачає повну або часткову компенсацію сплачених відсотків за банківськими кредитами за рахунок спеціальних фондів або державного бюджету. Наприклад, у Німеччині компаніям, які інвестують кошти в модернізацію виробництва, освоюють виробництво нових видів продукції чи енергозбереження, надаються кредити під низький відсоток у розмірі до 50% коштів, які витрачає компанія як така на ці цілі. Крім того, банківські кредити на закупівлю нового обладнання повинні бути застраховані за рахунок державного бюджету. В Італії пільгові кредити на технологічні інновації надаються на суму до 80% вартості інноваційного проекту на термін до 15 років. [18]

Державні установи зобов'язані відстежувати та прогнозувати інноваційні процеси в країні та за кордоном і часто шукати найефективніші передові технології для широкого впровадження.

Державна експертиза інноваційних проектів має особливе значення, оскільки окремим організаціям, які впроваджують інновації, важко оцінити всі можливі ефекти на макроекономічному рівні.

Згідно з багатьма рейтинговими системами, Сполучені Штати Америки є лідером глобальної конкурентоспроможності. Розглянемо досвід цієї країни в управлінні. Інноваційна діяльність у США здійснюється за допомогою

державного регулювання інноваційних процесів. Держава підтримує компанії, які ініціюють та впроваджують інноваційні зміни через:

- пільгове оподаткування науково-дослідних підприємств у розмірі 20% приросту витрат на НДДКР порівняно із середньорічним рівнем цих витрат у попередні роки;

- пільгове оподаткування до 20% господарських витрат на програми фундаментальних наукових досліджень, які виконуються університетами за договорами з ними;

- вирахування з оподатковуваного доходу витрат на наукову апаратуру та обладнання, які компанії безкоштовно передають університетам та науково-дослідним установам;

- запровадження пільгового режиму амортизації;

- надання інвестиційного податкового кредиту, а саме: зниження податку на прибуток у розмірі від 6% до 10% від загальної вартості інвестицій в обладнання; [7]

Інноваційна діяльність у США характеризується підтримкою розвитку ризикованих проектів шляхом заохочення створення венчурних фірм і дослідницьких центрів малих і середніх інноваційних компаній, державних дослідницьких центрів і спеціальних лабораторій великих промислових компаній, а також пільгові та безкоштовне субсидування цих суб'єктів інноваційної діяльності Національним науковим фондом США, що дає змогу розвивати венчурний бізнес.

Національний науковий фонд США - NSF - це стандартний фонд, який фінансує фундаментальні дослідження та інноваційну діяльність. Сьогодні NSF реалізує такі програми:

1. Програма дослідження інновацій малого бізнесу (SBIR), яка допомагає невеликим високотехнологічним компаніям знаходити федеральні державні контракти, а також надає допомогу в залученні стартового капіталу. У цій

програмі держава інвестує кошти через свої федеральні агентства на ранніх стадіях проектів з високим ризиком.

2. Грантові можливості для академічного зв'язку з промисловістю (GOALI);

3. Інновації та організаційні зміни (IOC).

Державна інноваційна політика США – це реалізація науково-технічної політики. Він базується на добре розвиненій інституційній структурі. Прямі методи державного регулювання інноваційних процесів переважно здійснюються у двох формах: адміністративно-відомчій та програмній.

Одним із піонерів науково-інноваційного розвитку в Європі є Велика Британія, уряд якої бачить сприяння розвитку науки та інновацій як стратегічну мету [11].

Економічна політика Великобританії щодо активізації інноваційної діяльності в країні реалізується через різноманітні національні та регіональні програми підтримки інноваційної діяльності, такі як: B. Mercia, Connet, Enterprise Fellowship Scheme, Medici. З кожним роком в країні збільшується кількість нових патентів, активно створюються венчурні компанії, які отримують значні переваги щодо: зниження податків на прибуток; страхування коштів, що надаються державою венчурним компаніям; Відшкодування інноваційних витрат за державними програмами підтримки малих інноваційних підприємств; будь-яка сума амортизації на собівартість продукції (послуг) від витрат на НДДКР.

Діяльність розглядається як основний механізм підвищення конкурентоспроможності компаній у регіонах країн. З цією метою створено Регіональний інноваційний фонд для підтримки інноваційної діяльності з урахуванням потреб регіонів Великобританії. Частина програм спрямована на залучення малих і середніх підприємств до інноваційної діяльності.

Надання податкових пільг та відпусток як засіб опосередкованого стимулювання та мотивації інноваційної діяльності, оскільки прибуток підприємства є основою фінансування інноваційної діяльності, а його збільшення призводить до зростання інноваційного потенціалу підприємств. Пільги або повне звільнення від митних платежів при імпорті наукового чи високотехнологічного обладнання.

Досить вагомий внесок у розвиток системи комерціалізації науково-технічних розробок на міжнародному рівні належить компанії VTG (Велика Британія). Компанія пропонує весь спектр можливих послуг, пов'язаних із залученням науково-технічних розробок до економічного збуту. Основним завданням ВТГ є виявлення комерційного моменту в новітніх технологіях та їх ефективне впровадження [21].

Інноваційна система Німеччини багато в чому схожа на систему інших країн. На організацію інноваційного процесу передбачені значні державні кошти. Особливою формою для Німеччини є так званий KEIM – процедура, за якої створюється комітет, який керує мережею університетів та інститутів для передачі технологій. Планується спеціальна навчальна програма для викладачів і студентів для підготовки науковців до підприємницької діяльності.

У Німеччині поширене створення технопарків, технологічних інкубаторів та їх аналогів. Технопарк у Карлсруе має площу понад 300 000 м2 і активно залучає іноземний капітал. Прогресивною формою зв’язку для трансферу технологій державного та приватного капіталу є асоціації типу «Кіберфоруму», що об’єднує понад 600 організацій: університетів, компаній. Одним із провідних науково-технічних центрів Німеччини є Штутгарт. Особливу позицію в системі трансферу технологій займає Фонд і університет Штайнеса [41].

В Італії ще на початку 1970-х років були створені перші інноваційні структури, технопарки або науково-технологічні парки (STP), з метою координації та активізації наукових досліджень в інтересах підтримки

загального науково-технічного розвитку та впровадження нових технологій. у виробництві та прискореному розвитку в економічно відсталих регіонах країни, особливо в Південній Італії. За даними Асоціації науково-технологічних парків Італії, в країні діє 31 науково-технологічний парк, у тому числі близько 600 високотехнологічних компаній, 14 інкубаторів, що спеціалізуються на підтримці створення та розвитку нових підприємств, і 150 дослідницьких центрів.

У рамках НТП при розвитку інноваційних проектів вирішуються питання забезпечення потреб внутрішнього товарного ринку, збільшення обсягів виробництва конкурентоспроможної високотехнологічної продукції та збільшення кількості робочих місць. Послугами діючих науково-технологічних парків користуються близько 2,5 тис. італійських компаній, у яких лише на високотехнологічному виробництві зайнято близько 6,3 тис. осіб [20].

За даними Асоціації науково-технологічних парків Італії, серед механізмів заохочення, які використовуються для створення та розвитку науково-технологічних парків, є такі пільги для компаній, включених до ДНЯЗ:

- Звільнення від сплати реєстраційного податку для нових компаній, зареєстрованих згідно з НТП;

- Звільнення від сплати податку на прибуток протягом перших двох років діяльності та сплати податку на прибуток за пільговою ставкою в наступні роки для компаній, які вже працюють в рамках НТП;

- Звільнення від сплати податку на майно та податку на майно.

Основний принцип італійської інноваційної системи полягає в тому, що податкові пільги надаються не науковим організаціям, а компаніям та інвесторам, які забезпечують попит на дослідження та інновації. Перевага податкових пільг полягає в тому, що вони надаються не наперед, а для реальних інновацій.

Італія має найбільш розвинену кластерну систему. За останні 50 років тут виникла потужна розгалужена економічна кластерна модель. У країні сформована модель мережевої системи, в якій працює механізм міжкластерної підтримки, заснований на вивченні інноваційних, кооперативних та організаційних зв'язків між мережевими компаніями.

У Франції поблизу Ніцци збудовано парк високих технологій. Він розташований на площі 2,3 тис. га, де розташовано 1200 організацій різного профілю, в яких працює 25 тис. осіб. Понад 1000 компаній фінансуються з-за кордону. Для управління Технополісом створено асоціацію, членами якої є десять місцевих організацій. Оперативне управління парком здійснює акціонерне товариство, бюджет якого формується за рахунок коштів асоціації та комісій з оренди землі [17].

Серед азіатських країн найяскравішим представником успішної інноваційної діяльності є Японія. Після Другої світової війни вона переживала глибоку кризу. Більшість промислових виробів масового виробництва були абсолютно неперевершеними (годинники продавалися «на вагу», велосипеди, як правило, розвалювалися від незначного удару). Технологічний стрибок був досягнутий за значної державної підтримки за допомогою процесу «лазерний промінь». Це означає, що перші технологічні прориви відбулися в небагатьох секторах, які продемонстрували свою потенційну конкурентоспроможність, з подальшим поширенням інновацій.

Державна підтримка науково-технічної та інноваційної діяльності в Японії здійснюється за такими напрямками:

- Зниження пільгового податку на прибуток венчурних компаній;
- податкова знижка на приватні інвестиції в дослідження і розробки;
- гарантоване повернення (до 80%) коштів, вкладених у венчурний бізнес;
- пільгові кредити венчурним фондам;

- малі інноваційні компанії отримують половину процентної ставки за залучення кредиту;

- сприяння малим інноваційним компаніям;

- Звільнення від сплати податків пенсійних фондів малих інноваційних компаній;

- Звільнення від оподаткування відрахувань, отриманих страховими фондами для захисту від ланцюгових банкрутств;

- Створення спілок взаємного кредитування [5].

У Канаді існує добре розвинена і постійно вдосконалювана інфраструктура, яка складається з кількох компонентів державної підтримки інноваційної діяльності:

- на виконання науково-виробничих проектів надаються дотації в розмірі до половини розміру оплати праці науково-дослідних працівників;

- податковий кредит у розмірі 10-25% капітальних і поточних витрат на НДДКР залежно від розміру компанії та її територіального розташування;

- Зниження податку на прибуток підприємств на суму, яка відповідає частині збільшення власних витрат компанії на дослідження та розробки порівняно з попереднім рівнем.

Національна дослідницька рада підтримує дослідницьку та інноваційну діяльність у Канаді у сферах розвитку інноваційної інфраструктури (технологічні кластери, технологічні та сервісні інкубатори для нових технологічних компаній); Трансфер технологій, розроблених в інститутах і центрах (ліцензування, створення нових технологічних компаній).

Діяльність Литовського інноваційного центру спрямована на підвищення міжнародної конкурентоспроможності литовських компаній шляхом інтенсифікації нових технологічних рішень та організаційної ініціації їх впровадження в компаніях. Інноваційний центр надає послуги для:

- Міжнародний трансфер технологій (імпорт і експорт технологій, вивчення технологічних потреб компаній і пошук партнерів за кордоном, які можуть задовольнити ці потреби, їх визначення і пошук шляхів придбання цих технологій);

- Інформація про програми ЄС з технологічного розвитку;

- сприяння інноваційній діяльності, надання інформації з питань захисту інтелектуальної власності, ліцензування, фінансування інноваційної діяльності;

- Консультаційна підтримка компаній в ініціації та реалізації інноваційних проектів з використанням структурних фондів ЄС.

Центр створив спеціальний інноваційний портал в Інтернеті. Крім того, на базі Центру впровадження інновацій та Інформаційного відділу в Каунаському технологічному університеті створено кафедру інновацій та інформації. В даний час в мережі науково-технологічних парків Литовської Республіки налічується 6 парків [12].

Центри бізнес-інформації в Литві допомагають підприємцям-початківцям, надаючи на пільгових умовах інформацію, консультації та навчання з питань організації бізнесу, підготовки бізнес-проектів, використання інформаційних технологій, управління фінансами та бухгалтерським обліком тощо (33 центри).

Основними пріоритетами міждержавного атомного та інноваційного співробітництва для Литви є:

використання литовського та міжнародного науково-технічного та технологічного потенціалу для підвищення конкурентоспроможності литовської промисловості та підприємництва;

- Розвиток енергозберігаючих технологій;

- альтернативна енергетика;

- Вибір нових сортів рослин для біопалива;

- боротьба за генетично чисту їжу;

- наукове регулювання ринку товарів і послуг.

Фінляндія була першою країною, яка прийняла концепцію національної інноваційної системи як ключового елемента науково-технічної політики.

Слід виділити такі характеристики та сильні сторони інноваційної системи Фінляндії: стабільність систем освіти, управління та інноваційних інститутів, співпраця між університетами та приватним сектором, існування ринку венчурного капіталу та програм регіонального розвитку.

За інвестиціями в наукові дослідження Фінляндія є однією з провідних країн світу. Що стосується фінансування, Академія Фінляндії надає пріоритети таким напрямам досліджень: медицина, науки про життя та навколишнє середовище; культура і суспільство; Наука і технології.

Ще одним яскравим прикладом сильного впливу держави на техніко-економічний розвиток є історія Китаю. Сучасні дослідники вважають державу винною в технологічній відсталості сучасного Китаю. Адже на початку XIV ст. Китай був найрозвиненішою технологічною цивілізацією у світі. Важливі винаходи були розроблені в Китаї на століття, навіть на півтора тисячоліття раніше, ніж в інших країнах [17].

Ключем до технологічного занепаду була зміна політики уряду. Правителі боялися руйнівного впливу технологічних змін на соціальну стабільність. Поширенню техніки перешкоджали численні сили, особливо в міських цехах. Бюрократи задовольнялися існуючим статус-кво і боялися соціальних конфліктів. Контакти з іноземцями, крім контрольованої торгівлі та придбання зброї, розглядалися як непотрібні або небезпечні, оскільки їхні результати були невідомі. Бюрократична держава без зовнішньополітичної ініціативи та внутрішнього гальмування технологічної модернізації обрала шлях обережного нейтралітету, фактично порушивши технологічний курс, який Китай дотримувався під керівництвом держави протягом багатьох століть. І лише через чотири століття Китай зрозумів, що ізоляція не може врятувати країну від поганих наслідків технологічної відсталості. А через століття китайська держава

змогла відновити розвинену технологічну базу в ядерних технологіях, ракетобудуванні, запуску супутників і електроніці.

Досвід європейських країн показує, що найпоширенішими методами стимулювання інноваційної діяльності є різноманітні податкові пільги та прискорена амортизація, субсидії та дотації, пільгові кредити, зокрема:

- податкові пільги для наукоємних виробництв і компаній;

- Зниження податкових платежів, податку на прибуток;

- Субсидії та субсидії суб'єктам малого та середнього підприємництва на проведення та впровадження результатів НДДКР;

- амортизація витрат на НДДКР незалежно від їх розміру на собівартість продукції;

- прискорена амортизація при технологічному переобладнанні;

- Пільги для придбання та впровадження нових технологій;

- субсидії на підвищення кваліфікації персоналу;

- Підтримка венчурних компаній, які беруть участь в інноваційних проектах [41].

У світовій практиці сьогодні склалися три основні типи моделей науково-інноваційного розвитку індустріально розвинених країн:

- країни, орієнтовані на лідерство в науці, реалізацію масштабних цільових проектів, що охоплюють усі фази науково-виробничого циклу, як правило, із значною часткою науково-інформаційного потенціалу в оборонному секторі (США, Англія, Франція);

- Країни, орієнтовані на поширення інновацій, створення сприятливого середовища для інновацій, раціоналізацію всієї економічної структури (Німеччина, Швеція, Швейцарія);

- Країни, де інновації стимулюються шляхом розвитку інноваційної інфраструктури, реагування на досягнення світового науково-технічного

прогресу, координації дій різних секторів у сфері науки і технологій (Японія, Південна Корея).

Для України може бути корисним не лише досвід розвинених країн, а й країн, що розвиваються. Яскравим прикладом може бути зокрема Індія, економіка якої продовжує впевнено розвиватися, незважаючи на кризу та рецесію. Індійська інноваційна концепція «Джугад» припускає, що великі бюджети та витрати на НДДКР не завжди доречні та не є гарантією успіху в майбутньому. У сучасних умовах, коли кількість ресурсів на планеті зменшується, а споживання, навпаки, зростає, інновацією стає недорогий продукт, який «вимагає мінімальних ресурсів і орієнтований на нагальні потреби споживачів». Тобто такі інновації, як наслідок, дозволяють отримати високі результати при мінімальних витратах. Досвід Індії в цьому випадку показує, наскільки кінцевий результат залежить від обраного державою напрямку розвитку [13].

Пряме державне регулювання інноваційних процесів різною мірою здійснюється в різних країнах, але всюди воно відіграє важливу роль у забезпеченні інноваційного розвитку. Досліджуючи досвід індустріально розвинутих країн, серед головних основ державної науково-технічної політики у сфері інновацій варто виділити їх основні структурні елементи:

1) Технологія. Цей принцип вимагає визначення та визначення пріоритетів науково-технічного розвитку, відповідно до яких створюються технології. Як правило, обираються напрями, в яких уже є певні успіхи;

2) фінанси. Це фінансова та ресурсна підтримка створення технологій та впровадження їх у цивільний транспорт;

3) Інфраструктура та управління нею.

Ці елементи мають становити єдиний механізм комерціалізації. Відсутність хоча б одного з них робить всю конструкцію нестійкою. На нашу

думку, ці принципи мають стати частиною національної інноваційної системи (політики).

Порівняння національних інноваційних систем дозволяє зробити висновки про їх позитивний чи негативний вплив на економічний розвиток країни. За даними Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР), встановлено, що збільшення фінансування науки на 1% від загального обсягу валового внутрішнього продукту не впливає на процеси комерціалізації технологій. Збільшення кількості осіб з вищою освітою на 1000 жителів також не впливає на економічне зростання. Водночас було зазначено, що збільшення кількості молоді, яка працює в інжинірингових компаніях, позитивно впливає на економічне зростання країни. Така залежність називається мобільністю персоналу [4].

Звертаючись до принципу фінансування, зазначимо, що в розвинутих країнах загалом під час реалізації політики стимулювання промислових інновацій за допомогою фінансових методів прямого державного регулювання постійно зростає тенденція до переходу від державного субсидування промислових підприємств до розвитку. нової наукоємної продукції до механізмів, що підвищують фінансову відповідальність промисловців за виробництво та використання науково-технічних результатів. Найпоширенішими механізмами в цій області є:

а) державні позики або державні гарантії комерційним банкам, що дозволяють отримати доступ до кредитних коштів;

б) державний контракт на розробку, виробництво та поставку стратегічно важливої наукоємної продукції;

с) Пайова участь у фінансуванні наукових досліджень від імені промислових компаній (як правило, до 50%).

До нефінансових механізмів прямого державного регулювання відноситься, зокрема, експортно-імпортне квотування, яке слугує забезпеченню необхідної конкуренції на внутрішніх ринках наукоємної продукції.

З метою формування системи показників інноваційної сфери, що охоплюють усі основні види інноваційної діяльності, побудовану відповідно до логіки інноваційного процесу та відображають як цільову спрямованість, так і вплив інноваційної діяльності на стан виробничої ефективності підприємства на внутрішньому та світовому ринках. Такі показники, передбачені законодавством України та рекомендовані для комплексної оцінки інновацій, наведені в таблиці. 2.1

Таблиця 2.1.

Показники системи економічного аналізу та внутрішньогосподарського контролю для оцінювання інновацій

Група показників	Показники	Примітка
1. Дисконтні показники оцінювання	Чиста теперішня вартість (NVP) Внутрішня норма прибутку (IRR) Модифікована внутрішня норма прибутку (MIRR) Індекс окупності інвестицій (PI) Дисконтований період окупності (DPP) Еквівалентний ануїтет (EA)	Розраховується для формування загальної оцінки інновацій (NPV), для нормування капіталу (PI, MIRR), уточнення особливостей динаміки грошових коштів проекту потоки (1RR) і додаткові функції Risks (DPP)
2. Традиційні показники оцінювання	Щорічне зниження витрат Окупність інвестицій Термін окупності	розраховується для з'ясування ефективності інновацій на етапі попереднього аналізу
3. Показники оцінювання ліквідності та фінансової стійкості	Коефіцієнт поточної ліквідності фінансового важеля Коефіцієнт строкової (проміжної) ліквідності. Коефіцієнт абсолютної ліквідності	Розраховується для оцінки виконання фінансових обмежень, проведення аналізу та створення рейтингових моделей

	Коефіцієнт забезпеченості власними коштами	
4. Показники оцінювання ділової активності, ефективності діяльності та використання ресурсів	Оборот активів: Оборот активів. Оборотність дебіторської та кредиторської заборгованості Оборотність матеріально-виробничих запасів. Рентабельність загальних активів: Рентабельність власного капіталу (чиста). Рентабельність продажів (після прибутку від продажів) Гранична рентабельність продажів	Для уточнення оцінки та факторного аналізу ефективності інновацій розраховуються коефіцієнти матеріаловіддачі, віддачі капіталовкладень, матеріалоємності, фондомісткості, зарплатоємності ТОС, середньозваженої ціни капіталу, процентної ставки за кредитами та позиками, коефіцієнти рентабельності. створювати оціночні моделі Тош; Коефіцієнти обертання, вихід ресурсів і ресурсоємність - для факторного аналізу та рейтингових оцінок; середньозважена ціна капіталу використовується для визначення ставки дисконту, рейтингу ризику тощо

Стратегія успішного розвитку національних економік лідерів держав останніх років тісно пов’язана з лідерством у наукових дослідженнях і розробках, появою нових знань, розвитком високотехнологічного виробництва та створенням інноваційних масових продуктів. Розвиток інноваційного потенціалу є не лише шляхом динамічного розвитку та успіху, а й засобом забезпечення безпеки та суверенітету держави, її конкурентоспроможності в сучасному світі.

Перед усіма компаніями та організаціями в умовах ринкової економіки стоять схожі завдання: досягнення максимального та довгострокового прибутку, сталого розвитку, забезпечення конкурентної переваги. Але якщо одні компанії досягають значних успіхів у вирішенні цих завдань і стають лідерами ринку, то іншим доводиться постійно боротися за виживання або навіть зникнути. Виникає запитання: що зробило найкращі компанії успішними, і що мають зробити інші компанії, щоб наздогнати лідерів? Немає остаточної відповіді на це запитання, але можна з упевненістю сказати, що ефективне впровадження та використання інновацій завжди сприяє швидкому зростанню бізнесу. Тому кожна компанія, яка хоче досягти високих результатів у конкурентному середовищі, повинна насамперед усвідомлювати це та приділяти належну увагу своїй інноваційній діяльності.

2.3. Зарубіжний досвід підвищення конкурентоспроможності економіки країни та методи регулювання інноваційного розвитку: можливості адаптації в Україні

Державна інноваційна політика країн світу в сучасних умовах дедалі ускладнюється, здебільшого відхиляється від «ідеального» варіанту певної теоретичної моделі інноваційного розвитку та є композицією інструментів і заходів різних орієнтації інноваційної політики країн.

Вивчення зарубіжного досвіду регулювання інноваційних процесів, пов’язаних із підвищенням конкурентоспроможності економіки, є вкрай необхідним через проблематичність їх застосування в Україні. Схематичне зображення впровадження та адаптації зарубіжного досвіду розробки та впровадження інноваційних стратегій і політики наведено на рисунку 2.2.

Рис. 2.2. Схематичне представлення втілення й адаптації зарубіжного досвіду формування та реалізації інноваційної стратегії та політики

Адаптація зарубіжного досвіду розробки та реалізації інноваційної стратегії та інноваційної політики має здійснюватися шляхом визначення переваг і недоліків, перспектив і проблем інноваційного розвитку зарубіжних країн, які стали на шлях інноваційного розвитку. Для цього важливо дослідити відмінності у формуванні інноваційної стратегії та політики інноваційних країн, інструменти регулювання інноваційного розвитку та діяльності в різних соціально-економічних системах, тенденції розвитку НТП, зміни попиту у світі. ринок, впливи та тенденції глобального середовища. Такий аналіз дасть змогу виокремити фактори, що гальмують конкурентоспроможність зарубіжних країн та розвиток інноваційної діяльності та інноваційних систем, а також фактори,

що сприяють конкурентоспроможності економік зарубіжних країн та інноваційному розвитку [40].

При впровадженні зарубіжного досвіду державного регулювання інноваційної діяльності важливо враховувати наявний і перспективний інноваційний потенціал країни та ресурсні можливості для реалізації управлінських рішень на практиці. Реалізація окремих регуляторних заходів і важелів має передбачати реакцію ринку (що відбивається на ціні, конкуренції, заробітній платі тощо), інституцій, усіх учасників інноваційного процесу в країні, суспільні настрої з метою формування інституту довіра до державної інноваційної політики.

Варто виділити наступні групи країн, для яких найбільш характерні ознаки держав-лідерів інноваційного розвитку, що дає змогу визначити найбільш ефективні інноваційні стратегії: країни Західної Європи; країни Північної Америки, особливо США, Канада; окремі країни Азії: Японія, Південна Корея, Сінгапур, Малайзія, Китай; Австралія тощо

Кожна країна ЄС, незважаючи на спільні пріоритети, враховує свій державний устрій, традиції та менталітет, систему привілеїв у країні. На основі цього розробляються спеціальні підходи до розробки, засобів реалізації стратегії, визначення сутності та значення державних органів і системи управління в процесі її реалізації [21].

У кожній країні відстежуються відмінності в порядку та кількості етапів розробки стратегій інноваційного розвитку. Слід виділити наступні етапи підготовки національної інноваційної стратегії (стратегії інноваційного розвитку) в державах-членах ЄС:

1. Формування керівного складу з провідних науковців різних галузей знань, керівників промислових компаній, посадових осіб, які керують процесом аналізу ситуації, досягнення консенсусу, побудови концепції, ідей та пріоритетів.

2. Створення керівним органом спеціалізованих робочих груп з науковців, представників різних економічних донорських організацій, інших зацікавлених сторін (асоціацій, громадських організацій тощо). За допомогою методів системного аналізу проводиться SWOT аналіз для вирішення соціально-економічних проблем.

3. Співпраця з громадськими, політичними, науковими та діловими колами. Основним завданням успішної реалізації розробленої стратегії є попереднє знаходження консенсусу.

4. Після досягнення узгодження із зацікавленими сторонами ключових питань та аналізу запропонованих змін робочі групи коригують підготовлені звіти, узагальнюють їх у остаточному варіанті та подають на затвердження Керівному комітету (Аналітичному органу управління). Після дебатів між представниками комітету нова національна інноваційна стратегія буде представлена керівництву держави.

5. Моніторинг виконання завдань стратегії, підготовка щорічних звітів відповідними інституціями для оцінки досягнутих результатів, а також адаптація стратегії з урахуванням нових потреб, невдач або можливостей для підтримки стратегічного узгодження та досягнення цілей [14].

Ці фази є взаємозалежними та пропонують позитивні наслідки скоординованих структурних реформ: забезпечення якості та стабільності фінансів; вирішення проблем макроекономічних дисбалансів; Оптимізація підтримки досліджень, розробок та інновацій, розкриття потенціалу цифрової економіки; збільшення участі на ринку праці та скорочення структурного безробіття; Розвиток кваліфікованої робочої сили, яка відповідає потребам ринку праці, сприяння покращенню якості роботи та навчанню протягом усього життя.

Відмінності у формуванні стратегій інноваційного розвитку в різних країнах представлені в таблиці 2.2.

Таблиця 2.2

Відмінності формування стратегій інноваційного розвитку в країнах - членах ЄС

Країна	Основна діяльність впливу стратегій
Великобританія	1. Тематичні семінари. 2. Відкриті консультації в Інтернеті.
Данія	1. З'ясування потреб суспільства та бізнесу в наукових дослідженнях. 2. Визначення декількох тем для групи з восьми експертів і проведення широких консультацій з метою підготовки орієнтовного тексту із зацікавленими гравцями.
Німеччина	1. Формування основи для взаємоузгодженої та взаємозалежної державної інноваційної політики, яку спільно втілюватимуть науковці та бізнесмени. 2. Перетворення наукових результатів в новітню продукцію, створення робочих місць.
Фінляндія	1. Створення міжміністерської «проектної групи» для здійснення контролю за виконанням робіт. 2. Формування «цільової групи», якій доручено організацію спільної роботи та співставлення результатів проведення міжнародних конференцій.
Франція	1. Затвердження Керівного комітету для спостереження та координації процесу ведення переговорів. 2. Консультації з громадськістю та звернення до різних інстанцій.

Варто відзначити наступні моделі державних інноваційних стратегій, які включають групи країн, зосереджених на:

1) лідерство в науці, реалізація масштабних цільових проектів, що охоплюють усі фази інноваційного циклу із значною часткою науково-інноваційного потенціалу в оборонному секторі (Великобританія, США, Франція);

2) поширення інновацій, створення умов і сприятливого середовища для інновацій, раціоналізація всієї структури економіки (Німеччина, Швейцарія, Швеція);

3) Сприяння інноваціям завдяки розвитку інноваційної інфраструктури, забезпеченню сприйнятливості до досягнень глобальної НТП, координації дій різних секторів у сфері науки і технологій (Японія, Республіка Корея).

Розробка та вибір інноваційної стратегії залежить від потенціалу, рівня економічного розвитку та розміру країни [9].

Основою формування державної інноваційної політики є спрямованість комплексу державного регулювання на стимулювання функціонування та розвитку інноваційного підприємництва, ефективне використання інноваційного та науково-технічного потенціалу країни, активізацію зв'язків у рамках " наука-освіта-виробництво» тощо.

Найважливішими формами стимулювання малих інноваційних компаній у країнах з розвинутою ринковою економікою є:

- Пряме фінансування (субсидії, кредити) до 50% вартості розробки нових продуктів і технологій (Франція, США та інші країни);

- спрощене оподаткування компаній, які займаються інноваціями, включаючи виключення витрат на НДДКР з бази оподаткування та списання інвестицій у НДДКР, пільгове оподаткування університетів та науково-дослідних інститутів (Японія);

- правовий захист інтелектуальної власності та авторського права;

- кредитування, зокрема без сплати відсотків (Швеція);

- цільові гранти на дослідження і розробки (практично в усіх розвинених країнах);

- Створення фондів для впровадження інновацій з урахуванням можливих комерційних ризиків (Великобританія, Німеччина, Франція, Швейцарія, Нідерланди);

- Відстрочка або звільнення від податку, якщо винахід стосується енергозбереження (Австрія);

- безкоштовне ведення документів за заявками окремих винахідників, безкоштовні послуги патентних повірених (Нідерланди, Німеччина);

- Державні програми зниження ризиків і компенсації збитків від ризиків (Японія);

- Програми пошуку та залучення талановитих іноземних спеціалістів, включаючи прискорення оформлення їхніх віз, надання стипендій на навчання та покращення умов життя (Японія, США, Австралія) [15].

У більшості розвинених країн популярна практика часткового, тобто неповного державного фінансування (державна підтримка не перевищує половини бюджету проекту), а решту коштів надають приватні компанії. Підприємства зобов'язані використовувати набуті ними майнові права. Податкові пільги в окремих країнах світу наведено в таблиці 2.3.

Таблиця 2.3

Податкові пільги в окремих країнах світу

		Відношення податкових відрахувань до витрат на НДДКР	Максимальна межа податкових відрахувань
Японія	До 2008 р	Великі компанії 8 - 10%,	20% від суми податкових платежів

	З 2008 р.	Малі і середні фірми 12%	Великі підприємства – 30% від суми податкових платежів, МСП – до 100% податкових платежів
США		3-5% від загальної суми, 20% на витрати, що перевищують норму	25% від суми податкових платежів
Канада		20% від загальної суми	Відсутня
Франція		10% від загальної суми	16 млн. євро
КНР		15% від загальної суми	Відсутня

Особливостями європейської промислової політики є значне збільшення використання економіко-географічної спеціалізації незалежно від кордонів існуючих держав, наявність чинника досить ефективної локалізації економічної та інноваційної діяльності в масштабах Європи, комплексне інвестиційне стимулювання ініціатив розвитку кластерів (спільне фінансування, широке застосування нефінансових методів тощо).

Світова практика говорить, що етап розвитку науки в державі можливий за виконання двох умов:

- рівень фінансування наукових досліджень має перевищувати 1% ВВП при збереженні довгострокової динаміки зростання цього показника;

- ВВП країни повинен перевищувати 1000 доларів США на душу населення [27].

Частка витрат на НДДКР у ВВП відіграє важливу роль у розвитку інноваційної діяльності та характеристиках національної інноваційної системи (НІС) в економіках країн. Розвинені країни мають високі темпи розвитку інновацій, що є результатом ефективного фінансування наукових досліджень і розробок (НДДКР). Питома вага витрат на НДДКР у провідних країнах сягає 2-

3%, а іноді 3-4% ВВП і стрімко зростає протягом двох десятиліть (за останні роки щорічні витрати перевищують 5 млрд євро).

У більшості європейських країн існують досить розвинені фінансові ринки, завдяки яким реалізуються інноваційні проекти, орієнтовані на формування потенційного попиту на нові товари, технології та послуги. Однак їх роздробленість обмежує створення великого венчурного капіталу.

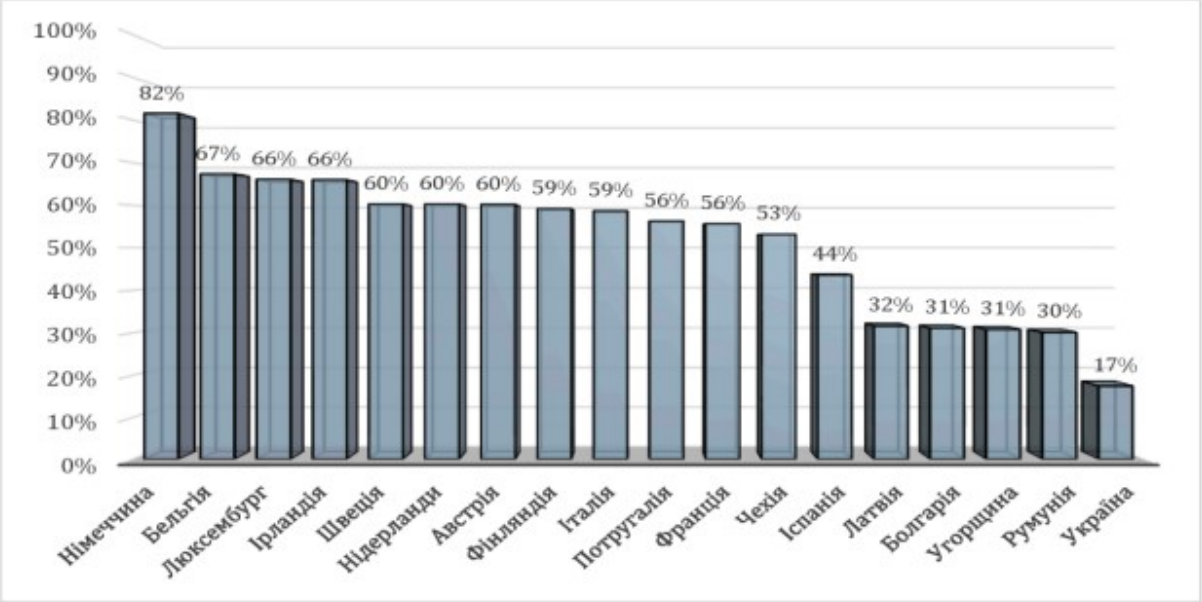

Рис. 2.3. Інноваційна активність підприємств промисловості в країнах-членах ЄС та в Україні у 2021 р., % до загальної кількості підприємств

Спільними рисами національних інноваційних систем країн, які стали на інноваційний шлях розвитку, є значні інвестиції в освіту та людський капітал та активне залучення приватного сектору до фінансування НДДКР.

Однією зі слабких сторін Європи є те, що значна частина людей працює у великих компаніях замість того, щоб розпочинати власний бізнес і брати участь у «творчому руйнуванні». Як показує практика, майже весь розвиток світової економіки відбувається за рахунок багатьох дрібних компаній і жменьки

великих компаній (таких як GE, Boeing, 3M та ін.), які постійно займаються «перевтіленням». Ситуація, яка склалася з інноваціями в Європі, значною мірою зумовлена державним регулюванням, яке не демократизувало ринок інновацій, надмірною бюрократією та державними бар'єрами [31].

Особливу увагу приділено сектору високих технологій та інноваційної діяльності, розвитку інтелектуальної власності та патентів у країнах з розвиненою економікою. Вони задають курс на інтенсивне розширення науково-інноваційної діяльності та збільшення частки наукоємної продукції у виробництві. Особливістю розвитку сектору високотехнологічної продукції України порівняно з економічно розвиненими країнами є те, що експорт високотехнологічної продукції не досягає більше 7% і за останні роки зменшився. У країнах ЄС цей показник коливається в межах 14-19%, в США - в межах 21-35%, в Японії - 18-28%, в Китаї - стійка тенденція до зростання від 6,8% до 31%.

Останнім часом стрімко зростає кількість науково-технічних працівників і зміцнюються позиції у сфері високих технологій країн, які раніше вважалися країнами «третього світу» [25]. Азійські компанії, як правило, намагаються розробити складні інноваційні продукти та технології з більшою часткою доданої вартості. У розвинутих країнах компанії стикаються з ситуацією, коли вони починають втрачати власні позиції, незважаючи на те, що конкуренція в їхній раніше домінуючій сфері характеризувалася швидким зростанням. Невпинна експансія азіатських компаній посилює конкуренцію для компаній, що працюють у країнах з розвинутою економікою. Підприємства в Азії протягом багатьох років накопичили значний досвід у розробці конкурентоспроможних продуктів низького класу, одночасно поступово прискорюючи застосування накопиченого досвіду та знань для виробництва інноваційних продуктів високого класу. До них належать країни зі швидкозростаючою економікою – Південна Корея, Китай, Тайвань, Сінгапур,

Таїланд, Малайзія, провінція В’єтнам, Гонконг, Індія та деякі країни Латинської Америки [10].

Вивчаючи результати оцінки зарубіжних конкурентних переваг Всесвітніх інститутів інновацій, варто виділити найбільш лімітуючі чинники конкурентоспроможності в контексті інноваційного розвитку: суттєві відмінності за галузевим виміром розвитку інноваційної діяльності; зниження темпів появи нових лідерів у розвитку технологій, зміщення світового центру інноваційного створення на периферію (в ЄС, наприклад, відбулося зміщення до Південно-Східної Азії), тобто збільшення ступінь розшарування глобалізованого світового інноваційного простору; досить високий рівень процесів поглинань, злиттів у разі банкрутства виробників тощо.

Тому для інноваційної сфери України, яка характеризується низкою складних і проблемних проявів, вкрай необхідно змістовно та глибоко освоїти передовий світовий досвід з метою пошуку заходів щодо реалізації державного регулювання інноваційного розвитку, що дозволить в кінцевому підсумку призведе до економічного. Юридична практика спонукатиме компанії до безперервного впровадження інновацій, що підвищить конкурентоспроможність вітчизняної продукції, компаній і країни в цілому.

РОЗДІЛ 3
АНАЛІЗ ДЕРЖАВНОЇ ІННОВАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ ТА СТРАТЕГІЇ ІННОВАЦІЙНИХ ПІДПРИЄМСТВ

3.1. Інноваційні стратегії підприємства, методи стратегічного планування

Реалізація інноваційних стратегій у компаніях для забезпечення їх конкурентоспроможності та прибутковості можлива за умови стимулювання не лише НТП як такої, але й готовності до інновацій, особливо в промисловості, через запровадження стратегічного менеджменту і, зокрема, планування. Зростання ВВП переважно пов'язане не з капіталовкладеннями, а з технологічними інноваціями, інноваційністю компаній та економіки в цілому. Цьому мають служити, скоріше, інноваційні стратегії, розроблені та реалізовані в компаніях, які визначають логіку загальної (корпоративної, портфельної) та ділової поведінки компанії на основі інновацій. Обґрунтування узгоджень та впровадження інноваційної системи в компанії для забезпечення її конкурентоспроможності має здійснюватися через певний стратегічний набір (портфель), в якому, на відміну від свого класичного варіанту, інноваційна стратегія займає особливу роль як суперстратегія. з власними стратегічними наборами [14].

Ця стратегія має задати вектор та запропонувати режим, за якого інновації стануть невід’ємною частиною управління всіма структурними підрозділами компанії (від загального підприємства до окремих бізнес-одиниць та їх функціональних та операційних відділів для організації конкретних бізнес-процесів).). .

Інноваційна стратегія визначає логіку ділової поведінки компанії, засновану на інноваціях, а тому відіграє роль важливого чинника конкурентоспроможності та успіху будь-якої комерційної організації на світовому ринку, особливо в умовах глобалізації. Інноваційна структура орієнтує компанію на інноваційний розвиток, визначає шляхи виходу компанії на новий ринок з новим продуктом, вирішує проблемні ситуації, що виникають у компанії під час управління змінами. Для диверсифікованих компаній інноваційні стратегії слід застосовувати на 4 рівнях:

1) корпоративні стратегії (для компанії в цілому);

2) інноваційні стратегії бізнес-одиниць (як компоненти конкурентних стратегій);

3) інноваційні стратегії окремих бізнес-процесів для забезпечення окремих видів господарських операцій;

4) конкретні економічні операції з інноваційним змістом на рівні окремих підрозділів, які формують зміст операційних субстратегій [6].

Формуванню практичних методів реалізації довгострокових інноваційних завдань передує розробка стратегії інноваційного розвитку виробничих підприємств. Стратегію інноваційного розвитку доцільно визначати з урахуванням інноваційного клімату галузі та інноваційного потенціалу підприємства.

Загалом існує два види ринкових стратегій функціонування господарської одиниці (компанії): стабілізаційна (збереження досягнутого рівня виробництва, частки ринку тощо) і розвитку (розширення виробництва, частки ринку, збільшення прибутку тощо).).). Однак, як показує практика, перше може принести лише тимчасовий успіх і не забезпечить довгострокове виживання компаній на ринку відповідно до їхньої місії та визнаної бізнес-мотивації.

Загалом розвиток підприємств та економіки країни в цілому можна забезпечити різними підходами до розробки інноваційної політики, зокрема:

Екстенсивний – передбачає розширення обсягів виробництва і реалізації продукції; відбувається в умовах ненасиченого ринку, без гострої конкуренції, в умовах відносної стабільності бізнес-середовища; пов'язані зі зростанням витрат на ресурси. На сьогоднішній день цей підхід практично вичерпав себе в більшості регіонів світу, оскільки існуючі ринки вже заповнені товарами.

Інтенсивна наука і технології – передбачає використання науково-технічних досягнень для вдосконалення конструкцій і технологій виробництва традиційної (модернізованої) продукції з метою зниження собівартості виробництва, підвищення якості і в кінцевому рахунку підвищення конкурентоспроможності. Перехід на цей шлях розвитку відбувається при насиченні ринків, вичерпанні дефіцитних ресурсів і зростанні конкуренції між виробниками продукції [25].

Інноваційний науково-технічний - передбачає постійне оновлення асортименту продукції і технологій виробництва, вдосконалення системи управління виробництвом і збутом. Традиційно, починаючи з промислової революції, основним напрямком розвитку підприємницьких структур було зниження собівартості продукції, основною формою конкуренції була цінова.

Здатність пропонувати, розробляти, виробляти, продавати та просувати товари з новими споживчими характеристиками, товари, спрямовані на задоволення існуючих потреб, але новими нетрадиційними способами, або товари, призначені для задоволення нових потреб. В ідеалі це мають бути не просто товари, а комплекси, що включають: товар, перед- та післяпродажне обслуговування, консультації та навчання споживачів, гарантії на заміну товару або навіть повернення товару виробнику (продавцю).), якщо це не сподобалося споживачеві та багато іншого [6].

Розробка інноваційної політики має ґрунтуватися на таких принципах: передусім стратегічна спрямованість; Орієнтація на потреби ринку; Цілеспрямованість (інноваційні зміни в організації повинні проводитися з

конкретною метою, поставленою керівництвом компанії); комплексність (необхідність участі в інноваційному процесі всіх внутрішніх елементів компанії); Планування (координація роботи всієї компанії на етапі створення інновації, підготовки до впровадження, реалізації); Інформаційна безпека (формування інноваційної політики з урахуванням сучасних досягнень НТП. Керівництво має забезпечити доступ НДР та ОКР до джерел науково-технічної інформації).

Розробка інноваційної політики підприємства включає визначення мети та стратегії його розвитку на найближчу та майбутню перспективи на основі оцінки потенційних можливостей підприємства та виділення ним відповідних ресурсів [17].

Не існує єдиної моделі інноваційної стратегії, яка б працювала для всіх компаній. Вибір стратегії залежить від великої кількості факторів, включаючи ринкову позицію компанії, динаміку її зміни, виробничо-технічний потенціал компанії, вироблений продукт або послуги, економічну ситуацію і культурне середовище та ін.

На початковому етапі розвитку підприємства, враховуючи ступінь відсталості його техніко-технологічного рівня, не можна починати з наступальної стратегії. Рівень підготовки такої компанії, ймовірно, дозволить реалізувати лише традиційний тип стратегії. Проте, наскільки швидко компанія зможе змінити свою стратегію, перейти від копіювання, що використовує результати технологічного розвитку інших, до наступальної стратегії, заснованої на творчих здібностях команди, суттєво залежить, крім керівництва. політики.

Існують певні моделі для спрощення оцінки цих факторів і вибору стратегії. На практиці найчастіше використовуються:

Двовимірна матриця - допомагає визначити напрямок вибору інноваційної стратегії з урахуванням технологічних позицій на ринку, які включають

контрольовану частку ринку та динаміку його розвитку, доступ до джерел фінансування та сировини, позиції лідерів або наступники в конкурсі тощо;

Модель Boston Advisory Group використовується для вибору інноваційної стратегії лише в залежності від частки ринку та швидкості розвитку галузі.

Для контролю за основними інноваціями розробляються так звані сценарії майбутнього, в яких представлені логічно пов'язані пропозиції та опис шляхів розвитку інноваційного процесу з урахуванням впливу факторів ринкового середовища. Більшість із них базується на системному підході, згідно з яким при постановці цілей, виборі основних напрямків діяльності та розподілі ресурсів підприємство розглядається як складна система, яка має певну свободу дій у виборі напрямків свого майбутнього розвитку. Управління інноваційним процесом з системної точки зору було запроваджено в СРСР у 1970-1980-х роках і знайшло своє відображення в концепції програмного управління в період вирішення основних економічних завдань [11].

Програмно-цільовий метод спрямований на досягнення конкретних цілей, що випливають з великого завдання, вирішення якого вимагає концентрації зусиль і взаємодії багатьох виробничих і управлінських ланок. Застосування цього методу стало поштовхом прогресу в 1970-1980 роках, коли існуюча на той час система управління не могла забезпечити підвищення ефективності в основній галузі. Але в умовах централізованого розподілу ресурсів та існуючої ділової практики, яка давала компаніям право вирішувати лише поточні оперативні та тактичні завдання, їхні зусилля щодо довгострокового стратегічного спрямування наштовхувалися на зовнішні та внутрішні перешкоди.

Недавнє уповільнення світового економічного зростання сповільнило процеси глобалізації. Потоки інвестицій, товарів, ресурсів і наукових інновацій «локалізовані» у вузькому колі найбільш розвинених країн. Це зменшує і без того скромні економічні вигоди, які більшість людства отримала від

глобалізації. Водночас соціальні, культурні, моральні та психологічні наслідки глобалізації вже набули власної інерції та дедалі більше впливають на численні країни та суспільства. Продовжується масовий «експорт» негативних наслідків глобалізації до країн «третього світу». Подібно до того, як епідемія спершу вражає найслабших людей, найслабші члени світової спільноти зазнають більше втрат від зростаючих негативних наслідків глобалізації, ніж країни, захищені своєю фінансовою та економічною могутністю. Як наслідок, спадна динаміка глобалізації призводить до того, що відмінності у швидкості та напрямках соціально-економічного розвитку цілих регіонів світу не тільки не зменшуються, а фактично збільшуються [3].

Для України проблеми виходу з «глобалізаційної пастки» ускладнюються транскордонною монополізацією та регіональною диференціацією. З цих та інших причин вітчизняне виробництво та працівники будуть конкурентоспроможними лише за наявності високого рівня складності та кваліфікації. Україна може вижити, якщо буде розумною і вирішуватиме складні проблеми. Покладатися на просте означає смерть.

Наразі безсумнівно, що псевдоринкова економіка, яка сформувалася в Україні в результаті реалізації обраної моделі реформ, підштовхнула нашу країну до межі глобалізації світової економіки. Відставання України не тільки відносно країн Заходу, а й відносно Китаю, Бразилії, Мексики та інших країн подібного рівня розвитку стане незворотним; Європа стає суто географічним явищем, в якому Україна відіграє далеко не провідну роль. Щоб цей прогноз не здійснився, необхідна зміна курсу Реформації, у тому числі проведення активної промислової політики з акцентом на переорієнтацію бізнесу на основі найкращих надбань сучасного глобального економічного мислення.

Стійку конкурентоспроможність можна забезпечити лише за допомогою активної інноваційної політики. Глобалізація викликає міжнародний поділ праці в технологічній сфері. США, Великобританія, Німеччина та Франція

розвивають дослідження та розробки (НДДКР) і виробництво високотехнологічних товарів і послуг для отримання стабільної технологічної ренти. Країни Південно-Східної Азії, Латинської Америки та Центральної Європи спеціалізуються на технічних удосконаленнях і масовому виробництві продукції, головне — це готовність до інтенсивної монотонної праці. Іншим країнам відводиться роль постачальників сировини, ринків збуту товарів наприкінці життєвого циклу і, в кращому випадку, виконавців трудомісткої та екологічно шкідливої діяльності [17].

Бізнес-портфель ринково орієнтованих компаній містить десятки інновацій, які знаходяться на різних стадіях життєвого циклу. Прогнозне управління має на меті виявити межі ефективності інновацій, що виробляються або експлуатуються, і спрогнозувати інноваційні проблеми, які потребують фундаментального розвитку. Йдеться про визначення та розуміння альтернативних шляхів розвитку та їхніх обмежень для інновацій, які щойно увійшли у фазу насичення, незалежно від передбачуваної прибутковості цієї фази. Основою проблемно-орієнтованого управління інноваційним процесом як цілісною системою є:

1) створення банку цільових інноваційних програм;

2) оперативне управління під час виконання цільових програм.

Особливістю першого етапу є те, що він забезпечує перехід від розробки окремих, як правило, організаційно та технологічно відокремлених цільових програм до формування єдиної цілісної системи програм, яка використовується як тактичний інструментарій реалізації стратегічних інновацій. Окрема програма є невід'ємною частиною цілісної структури, вносячи свій інноваційний внесок у загальний розвиток компанії. Цільові програми такого типу є основою для побудови банку цільових програм, який є необхідною основою для стратегічного контролю інноваційного процесу на підприємстві. Цільові програми, що входять до складу банку, мають обов'язкові реквізити, що

показують місце програм, роль і порядок їх взаємодії у фронтальній реалізації інноваційної політики підприємства в цілому. Це дозволяє:

1) розташувати основні та спеціальні, основні та провайдерські програми за ієрархічними рівнями;

2) планувати, організовувати, регулювати досягнення ефектів від взаємодії між програмами;

3) здійснюють контроль;

4) Тиражування програм (проектів) з інноваційним змістом для їх можливого багаторазового використання в компаніях [20].

На практиці при формуванні науково-технічної політики підприємства важко як з технічної, організаційної, так і з економічної точки зору прийняти рішення про необхідність впровадження інновації та випуску на її основі нового продукту (перехід на нову технологію). . Постійні зміни факторів ринкового середовища, запитів і потреб споживачів, прискорення НТП у розвинутих країнах з одного боку ускладнюють, з іншого – стимулюють і стають обов'язковою умовою реалізації усвідомлення інноваційна політика українських компаній.

Процес інноваційного розвитку насамперед необхідно розглядати з точки зору конкретного суб'єкта господарської діяльності, тобто з точки зору конкретної компанії, яка здійснює господарську діяльність (виробничо-збутову діяльність) у взаємодії з постачальниками сировини. і матеріали, конкуренти, комерційні та збутові посередники, споживачі тощо за певних економічних, політичних, екологічних, правових та інших умов. Водночас така взаємодія носить імовірнісний характер і не може бути оцінена однозначно.

Сукупність виділених принципових відмінностей може слугувати основою для формування інструментарію для ефективного впровадження нових технологій у технологічне переоснащення виробничих підприємств.

Наводячи бізнес-модель компанії як комплекс дій, методів і термінів їх реалізації, вчений А. Афуа стверджує, що практично інновації можна впроваджувати в усі елементи компанії, створюючи ними максимально можливу цінність для клієнта. .

К. Облуй, у свою чергу, визначає бізнес-модель «як поєднання стратегічної концепції компанії та технології її практичної реалізації, що розуміється як побудова ланцюжка вартості, що дозволяє ефективно використовувати, а також відновлювати активи та У пояснювальній заяві автор чітко вбачає необхідність поєднання прийнятої стратегії компанії з її операційною діяльністю, що визначає її ефективність. Водночас він вбачає загрози з боку конкурентного середовища, пов'язані з імітацією ефективні бізнес-моделі. Усунення цих загроз вимагає постійного вдосконалення бізнес-моделей, що можна визначити як своєрідний «політ вперед». Найважливішими інструментами для їх вдосконалення є часткові та проривні інновації [44].

Перший з них - це такі зміни існуючої моделі, які виражаються у створенні конкурентної переваги. Це може вплинути, наприклад, на якість продукції, мережу збуту, дослідження та розробки, контакти з клієнтами або виробничі процеси.

Впровадження проривних інновацій – це другий тип «забігання вперед». Він полягає в інноваційному формуванні ланцюжка створення вартості таким чином, щоб з'явилася інновація, яка розв'язує хвилю творчого руйнування на ринку, що призводить до появи абсолютно нової бізнес-моделі. Ланцюжок вартості, якщо продовжити думку К. Облуя, це правила, які пов'язують засоби, людей і витрати, які виконують функцію своєрідного коду ДНК в організації.

У бізнес-моделі, яка трактується як одна з детермінант ефективності компанії, автори А. Афуа та К. Туччі наголошують на важливості так званого «фактора змін». Цей фактор ототожнюється з інноваціями, особливо з тими, що мають точку перегину. В якості головного прикладу такої інновації цитовані

автори наводять можливості, що виникають у результаті використання Інтернету. Зазначено, що проривні інновації мають помірний, але значний вплив на ефективність компанії.

Основою для побудови моделі, а отже, її елементів, а також сполучних «містків» є потенціал прибутку. Існує чотири фактори, які визначають потенціал: ефективність; унікальність; внутрішня обумовленість; Ідеї та здатність генерувати прибуток [3].

Найважливішими перевагами описаної моделі є інтерпретація її елементів як джерел інновацій і сфер застосування, а також показ зв'язків між окремими елементами моделі, значущих з точки зору реалізації інновацій. У його структурі відносини з ринком, головним чином з клієнтами, а також з партнерами по коаліції, постачальниками та партнерами, дуже відкриті. Внутрішні зв'язки (мости) між компонентами моделі, а також зовнішні зв'язки мають вирішальне значення для ефективності моделі.

Оригінальним можна визнати підхід, який трактує здатність створювати багатство (цінність) як кінцеву мету інноваційної бізнес-концепції, і є критерієм її оцінки. Прикладом застосування елементів інноваційної бізнес-моделі можуть бути регіональні та місцеві енергетичні компанії, які зараз створюються та розвиваються в Європейському Союзі (особливо в Польщі). Вони застосовують нові інноваційні технології з використанням переважно відновлюваних джерел енергії (ВДЕ), впроваджують нові процеси та поєднують виробництво різних видів енергії з логістикою постачання енергетичної сировини. Водночас вони створюють нові зв'язки з постачальниками, партнерами та партнерами по коаліції.

Конкуренція та пошук нового попиту вимагають переорієнтації компаній, будуть потрібні бізнес-моделі, що спираються на інновації, особливо радикальні. Використання інновацій у створенні нових бізнес-моделей має

вирішальне значення для їх стійкості до імітації та втрати ефективності. Чим радикальніша інновація, тим стійкішою буде модель.

3.2. Потенціал підприємництва, ефективність оцінювання

Сучасна світова економіка все більше набуває ознак інноваційної економіки, пов'язаної з розробкою, впровадженням і використанням інновацій (нововведень), а також із перебудовою організаційно-економічного механізму управління. У цих умовах основною суперечністю у сфері інноваційного розвитку економіки нашої країни на всіх рівнях є те, що, з одного боку, ми маємо досить високий інноваційний потенціал, а з іншого – такі адміністративні механізми та структура економіки (і на рівні підприємства), що цей потенціал легко не сприймається і не використовується. Отже, проблема інновацій в Україні – це не лише традиційна грошово-інституційна проблема, а й проблема ефективного управління (переважно стратегічного) на рівні підприємства, яке має задавати вектор і визначати загальну програму дій щодо інвестицій. в інновації на підприємстві в усіх ланках освіта споживчої цінності продуктів кожного виду корпоративного бізнесу [28].

В умовах ринкової конкуренції, скорочення життєвого циклу товарів і послуг, розвитку нових технологій однією з умов формування конкурентоспроможної стратегічної перспективи промислового підприємства є його інноваційна діяльність. Компанії, які формують стратегічну поведінку на основі інноваційного підходу, мають можливість завоювати лідерські позиції на ринку, підтримувати високі темпи розвитку, знижувати витрати та досягати високих норм прибутку. В сучасних ринкових умовах зростають вимоги до економічних розмірів та економічного обґрунтування прийняття рішень щодо інноваційних проектів, які можуть бути фінансовані лише після економічної оцінки кожного з можливих їх варіантів. Слід мати на увазі, що підприємства (організації) будують свою діяльність у напрямку досягнення своїх локальних

цілей, насамперед здатності успішно працювати на ринках виробництва нових товарів і послуг, які виникають у результаті впровадження нових технологій.

Важливість оцінки інноваційного потенціалу полягає в доведенні значення показників, що входять до його структури, які відображають можливості та ризики підприємства при розробці та впровадженні інновацій. З огляду на це наявність необхідних ресурсів, обґрунтованість їх потреби для здійснення інноваційної діяльності є першочерговими факторами створення інноваційного потенціалу, сприяють зміцненню конкурентних позицій вітчизняних компаній на ринку [13] .

Існуючі підходи до оцінки інноваційного потенціалу відображають переважно оцінку окремих його складових без урахування взаємозв'язку цих оцінок на різних етапах інноваційної діяльності. Метою дослідження є розробка та обґрунтування науково-методичних, теоретичних засад та теоретичних основ функціонування системи показників оцінки адекватності та ефективності інноваційного потенціалу сучасної компанії.

Складовими потенціалу підприємства є виробничо-технічний, науково-технічний, фінансовий, кадровий та інноваційний потенціал, який є ядром потенціалу підприємства, оскільки органічно міститься в кожній його частині.

Оцінка ефективності інноваційних проектів є найбільш відповідальним етапом у процесі прийняття інноваційних рішень.

Методи оцінки ефективності інноваційних проектів:

1) Метод Net Present Value, NPV (чистий приведений ефект).

$$NPV = \sum_{k=1}^{n} \frac{P_k}{(1+r)^k} - IC \qquad (3.1.)$$

де і – прогнозований середній рівень інфляції;

Pk – прогноз доходу за роками;

r – дисконтна ставка;

IC – величина вихідних інвестицій за роками;

m – послідовні роки інвестування фінансових ресурсів;

n – кількість років отримання доходу від інвестицій.

Або, якщо вхідні інвестиції одноразові: Якщо NPV > 0, то проект варто прийняти. Власник фірми отримає прибутки. Якщо NPV 1, то проект варто прийняти. Якщо PI < 1, то проект варто відхилити. Якщо PI = 1, то проект не прибутковий і не збитковий.

Критерій NPV відображає прогнозну оцінку зміни економічного потенціалу підприємства у випадку прийняття даного проекту (в абсолютному значенні).

2) Метод Profitability Index, PI (індекс рентабельності інвестицій). Є доповненням показника NPV.

$$PI = \sum \frac{P_k}{(1+r)^k} / IC \tag{3.2}$$

Якщо PI > 1, то проект повинен бути прийнятий. Якщо PI < 1, то проект слід відхилити. Якщо PI = 1, то проект є ні прибутковим, ні збитковим.

Індекс прибутковості проекту показує величину доходу (приросту капіталу) від реалізації проекту на грошову одиницю інвестицій і розмір чистого прибутку.

3) Метод внутрішньої норми прибутку, IRR (internal rate of return). Показник — це ставка дисконту, коли сума приведеного доходу від проекту дорівнює сумі початкових інвестицій, тобто витрат. Оцінка проектів за допомогою IRR базується на визначенні максимальної ставки дисконту (IRR = r), за якої проект стає беззбитковим (NPV = 0).

$$\sum_{k=1}^{n} \frac{P_k}{(1+IRR)^k} - IC = 0 \tag{3.3}$$

Якщо проект цілком буде фінансуватися за рахунок кредитів комерційного банку, то значення IRR показує верхню межу припустимого рівня банківської процентної ставки, перевищення якого робить проект збитковим.

4) Метод Modified Internal Rate of Return, MIRR (модифікована внутрішня норма рентабельності). Показник являє собою коефіцієнт дисконтування, що зрівнює приведену вартість відтоків коштів і нарощений розмір надходжень. MIRR характеризує ефективність проекту.

$$(1 + MIRR)^n = \frac{\sum_{i=0}^{n} IF(1+r)^{n-1}}{\sum_{i=0}^{n} \frac{OF_i}{(1+r)^i}}, \quad (3.4.)$$

де OFi – відтік коштів у і-му періоді (абсолютна величина);

IFi - надходження коштів в і-му періоді;

r – ціна джерела фінансування цього проекту;

n – тривалість життєвого циклу проекту.

Модифікована норма прибутку розраховується відповідно до проектів, не на основі одноразових витрат, а скоріше на основі їх розподілу за роками. Тому умовно вільні кошти цього проекту можуть бути тимчасово використані для інших проектів.

4) Методи періоду окупності, PP (PP - Investment Payback Period) і дисконтованого періоду окупності, DPP Метод спрямований на визначення періоду окупності інвестицій. Алгоритм розрахунку терміну окупності залежить від рівномірності розподілу прогнозованої прибутковості інвестицій:

а) якщо дохід рівномірно розподілений за роками

$$PP = \frac{IC}{PC}, \quad (3.5)$$

де PC – середньорічний розмір прибутку;

б) якщо дохід розподілений нерівномірно

$$PP = n, in\ which \sum_{k=1}^{n} P_k > IC \quad (3.6)$$

Показник дисконтованого терміну повернення враховує фактор часу:

$$DPP = \min n, in\ which \sum_{k=1}^{n} P_k * \frac{1}{(1+r)^k} \geq IC \quad (3.7)$$

Завжди DPP > PP, оскільки використовується процес дисконтування.

5) Метод ARR (коефіцієнт ефективності інвестицій). Методу властиві дві характерні риси: по-перше, він не припускає дисконтування показників; по-друге, дохід характеризується показником чистого прибутку RN (прибуток за мінусом відрахувань до бюджету).

$$ARR = \frac{RN}{(IC + RV)/2'} \quad (3.8)$$

де RV – залишкова або ліквідаційна вартість. Коефіцієнт ефективностіінвестицій порівнюють з коефіцієнтом рентабельності авансованого капіталу (Ра)

$$P_a = \frac{\sum NP}{\sum AC} \quad (3.9)$$

де NP – чистий прибуток;

AC – сума коштів, авансована у діяльність підприємства.

Якщо ARR > Ра, то проект доцільно впроваджувати. Цей метод доволі простий і надійний для проектів, що реалізуються протягом одного року.

6) Метод аналізу точки беззбитковості (Break-Even Point). Суть методу полягає у визначенні критичного обсягу продажів, за якого виторг від реалізації дорівнює витратам, тобто цей обсяг продажів, після якого підприємство почне отримувати прибуток.

$$X_{bep} = \frac{A}{V - VC'}, \quad (3.10)$$

де А – постійні витрати, величина яких не залежить від зміни обсягу продажів у релевантному періоді;

V – ціна одиниці продукції;

VC’ – змінні витрати одиниці продукції.

В цьому методі необхідно зіставити плановані обсяги продажів продукції (послуг) з критичним обсягом продажів. Це дає можливість розробити заходи щодо розширення ринків збуту.

7) Метод приведених витрат (економічний ефект).

$$B_n = C_m + rJC \rightarrow min, \quad (3.11)$$

де Cm – собівартість продукції;

JC – капітальні вкладення (інвестиції).

Метод приведених витрат є основою для розрахунку річного економічного ефекту інновацій. Застосовується для зіставлення варіантів розвитку виробництва і вироблення цільових економічних установок інновацій.

8) Метод операційного важеля (виробничого). Діяльність нового виробництва, що зумовлена резервами потужності та розширення обсягу продажу, може бути оцінено за допомогою операційного ефекту.

$$B_o = \frac{BP - C}{P_r} = \frac{BM}{P_r}, \quad (3.12)$$

де ВР – виручка від реалізації;

С – змінні витрати щодо виробництва та реалізації продукції;

Pr – прибуток від реалізації продукції (робіт, послуг);

ВМ (ВР – С) – валова маржа.

Чим більший вплив операційного важеля, тим більший підприємницький ризик.

9) Точка Фішера. Перетин двох графіків [NPV = f(r)] для двох проектів, що показує значення коефіцієнта дисконтування, при якому проекти мають однакову NPV. Точку Фішера для двох проектів (потоків) можна визначити як IRR додаткового потоку (2 проекти - 1 проект).

Для оцінки проектів та їх відбору використовуються такі основні показники ефективності інноваційних проектів: комерційний (враховує фінансові наслідки для учасників проекту), бюджетний (враховує вплив проекту на витрати та доходи бюджетів). на всіх рівнях), відображає економічну ефективність (результативність проекту з точки зору всієї економіки, регіонів, галузей в цілому) [9].

Оцінка ефективності інновацій має бути комплексною з урахуванням таких видів впливу, як науково-технічний, соціальний та економічний. При оцінці ефективності необхідно також враховувати можливий рівень ризику. Для цього розраховується ціна ризику: розмір можливих збитків або прибутку (підприємницького доходу).

$$C_r = P_p - P_p \times I_n + P_p \times I_v, \quad (3.13)$$

де Cr – ціна ризику;

Pp – планований прибуток без обліку ризику;

In – імовірність втрати прибутку за несприятливих результатів;

Iv – імовірність успішного результату.

Після визначення ймовірності ризику вибирається його прийнятний рівень. Для більшості управлінських рішень рекомендується дотримуватися «середнього» рівня ризику, за якого можливі втрати запланованого прибутку не перевищують 50%. Після визначення допустимого рівня ризику розробляється відповідна система управління, яка включає підсистему адаптації до ризикових ситуацій.

При структуруванні інноваційного процесу можна керуватися загальноприйнятою схемою: «Фундаментальні дослідження - прикладні дослідження - проектно-експериментальні розробки - дослідження ринку - проектування - планування ринку - дослідне виробництво - випробування ринку - промислове виробництво».

З метою оцінки та моніторингу інноваційного потенціалу промислового підприємства пропонується визначати позицію підприємства у сфері оцінки інноваційного потенціалу з певною періодичністю, для чого необхідно аналізувати підприємство за низкою показників. — фактори інноваційного потенціалу, кожен з яких характеризує матеріально-технічну чи інтелектуальну складову або обидві одночасно. Склад факторів, що використовуються для оцінки кожного компонента, визначається експертним методом [11].

Ефективність інноваційного процесу залежить від рівня інноваційного потенціалу підприємства, який базується на фінансових, матеріальних, людських, інтелектуальних, інфраструктурних та інших ресурсах.

Оцінку ринкової складової інноваційного потенціалу можна здійснити за допомогою методу SWOT-аналізу, згідно з яким фактори ринкового середовища та фактори, що визначають внутрішні можливості підприємства, поділяються на дві групи. Для зовнішнього середовища - можливості розвитку і загрози розвитку, для компанії - сильні і слабкі сторони її діяльності.

Пропонується оцінювати вплив кожного з факторів (як зовнішнього, так і внутрішнього середовища) на можливості розвитку підприємства по інноваційному шляху за допомогою коефіцієнтів довіри, які вимірюються за шкалою від -1 до +1. Кожен із факторів сприймається як доказ за або проти можливості інноваційного розвитку. При цьому можливості, які пропонує ринок, і сильні сторони компанії оцінюються від 0 до +1, а загрози і слабкі сторони – від 0 до -1. Значення коефіцієнта впевненості відображає ступінь

впевненості в тому, що вплив вимірюваного фактора збільшує (+) або зменшує (-) можливості розвитку через інновації [2].

Оцінку інноваційного потенціалу підприємства доцільно проводити в такій послідовності: Аналіз структури інноваційного потенціалу; Визначення ступеня використання внутрішнього інноваційного потенціалу підприємства; оцінка інноваційної діяльності компанії; на предмет наявності у підприємства достатніх фінансово-економічних ресурсів для ефективного здійснення не тільки стратегічних інновацій, але й поточної виробничої діяльності.

В Україні відсутній комплексний підхід до розробки показників ефективності використання інноваційного потенціалу та результативності інноваційно-інвестиційної діяльності.

Застосування розглянутих методів оцінки інноваційного потенціалу підприємства дозволяє не тільки визначити ступінь готовності до розробки та впровадження інноваційних проектів, що відображено у відповідних видах інновацій, а й дає можливість виявити наявні проблеми в організаційну, фінансово-господарську, виробничу, кадрову, маркетингову, науково-технічну, соціальну чи господарську діяльність. Своєчасне виявлення та усунення вищезазначених проблем дозволить підвищити загальний потенціал та створити стабільну основу для інноваційної діяльності підприємства.

3.3. Сучасний стан інноваційної діяльності й оцінювання конкурентоспроможності економіки України

Вивчення загальних напрямів конкурентоспроможності окремих країн дає змогу виявити певні спільні тенденції їх розвитку, а виявлення надзвичайно загальних, досить універсальних факторів конкурентоспроможності має зменшити небезпеку та наслідки використання неадекватної моделі економічного та інноваційного розвитку.

Варто зазначити, що за рівнем конкурентоспроможності порівняно з країнами-лідерами у розвитку інновацій Україна перебуває на середніх позиціях (у деяких випадках навіть на останніх).

Досить сильними позиціями національної економіки, враховуючи всі аспекти інноваційної діяльності, є наявність освітньої та наукової інфраструктури, високоосвіченого населення, кваліфікованих кадрів і ринку праці, відносно середня патентна активність та інтенсивність НДДКР і технологічні можливості промисловості. підприємств [13].

Варто виділити основні фактори, що зумовлюють негативні тенденції інноваційного розвитку України:

- критичний рівень розвитку інституційного середовища, незадовільний рівень законодавчої, нормативно-правової бази щодо розвитку інноваційної діяльності, якості державного регулювання національної економіки;

- недостатня інноваційна активність, здатність і бажання компаній шукати нові ідеї, проводити ризиковані та дорогі дослідження і розробки, а реалізовувати лише імітаційну стратегію та копіювати інновації, освоювати іноземні, а часом і не сучасні технології;

− недосконаліть інфраструктури, наявність вакууму в інноваційній інфраструктурі по відношенню до ефективно функціонуючих кластерів;

− недостатня взаємодія академічних та промислових кіл у науково-дослідній діяльності;

− недостатня ресурсна база підприємств для здійснення інноваційної діяльності;

- Критичний рівень розвитку фінансового ринку, практично повна відсутність венчурної діяльності;

− все ще недостатнє патентування, низькі рівні ліцензійних зборів та роялті;

- невелика кількість публікацій наукових статей у відповідних науково-технічних виданнях;

− складність процесу ведення бізнесу та відсутність належних умов для інноваційного розвитку підприємств, відсутність необхідної економічної стабільності;

- труднощі в організації та веденні підприємницької діяльності, процедурні механізми сплати податків, досить низький рівень захисту інвесторів на національному ринку, низька інтенсивність і сила конкуренції на внутрішньому та окремих локальних ринках [4].

В Україні спостерігається дисбаланс у розвитку окремих елементів інноваційної діяльності та факторів підвищення конкурентоспроможності та ефективності економіки. Україна належить до країн із середнім рівнем інноваційності, категорії депресивних економік. Згідно з міжнародними дослідженнями, наша країна має ознаки країни з ресурсно-ефективною економікою.

Проведене дослідження системи міжнародних індикаторів інноваційного розвитку в рамках порівняльного аналізу для визначення ефективності державної політики дозволяє виявити слабкі сторони у напрямку формування конкурентоспроможності української економіки, розвитку інноваційного процесу в країні. , галузях та регіонах (табл. 3.1).

Таблиця 3.1

Слабкі сторони у напрямі формування конкурентоспроможності національної економіки, розвитку інноваційного процесу в Україні

№	Характеристика
1	Незважаючи на досить високу частку участі України в міжнародних рейтингах конкурентоспроможності та інноваційного розвитку, вона повинна входити до ряду інших провідних міжнародних рейтингів. Результати конкурентного підходу до реалізованої політики, підтверджені міжнародними звітами та рейтингами, дозволяють реалізувати шляхи,

	спрямовані на покращення позиції країни в рейтингу;
2	наявність індикаторів конкурентоспроможності та інноваційного розвитку свідчить про необхідність послідовного та паралельного аналізу національної економіки, порівняння результатів проведених оцінок та створення орієнтирів для покращення показників інноваційної діяльності держави;
3	виникає необхідність фіксації та оцінки елементів інноваційного потенціалу країни, їх зближення зі світовими тенденціями та напрямами інноваційного розвитку;
4	Необхідно реалізувати заходи щодо покращення показників, що характеризують інноваційний розвиток держави, з урахуванням повноти, врахування динаміки та складності інноваційного процесу в країні, проблем глобалізації, наближення статистики інноваційної діяльності до посилення вимоги міжнародних організацій та стандарти оцінки;
5	необхідно використовувати заходи для реалізації міжнародних проектів завдяки міжнародному партнерству;
6	Використання переваг інформаційно-комунікаційних технологій у бізнесі та виробничих процесах, удосконалення ІКТ-інфраструктури країни має бути неодмінним; Удосконалення та розширення сервісу користування державними інформаційними послугами з питань інноваційної підприємницької діяльності на безоплатній основі;
7	державна підтримка правової охорони інноваційної та науково-технічної діяльності, розвиток правових засад ринку прав на об’єкти інноваційної діяльності потребують подальшого вдосконалення, зокрема приведення вітчизняного законодавства до встановлених світових стандартів (ГАТТ/СОТ) ;
8	визначено розширення та впровадження низки сучасних інструментів стимулювання економічної діяльності, як компаній традиційної економічної діяльності, державного сектору, так і пріоритетних, стратегічних видів діяльності;
9	Важливо створити умови та налагодити тісну та плідну співпрацю всіх учасників інноваційного процесу, особливо у сферах наукових досліджень і розробок, освіти, підприємництва, державного та приватного бізнесу, об’єднаних загальною інноваційною політикою, формуванням та впровадженням нових форм взаємодії та співпраці держави та економіки;
10	Неодмінним стратегічним напрямком має стати розвиток

	організаційних форм інноваційної діяльності та посилення інноваційного процесу в країні завдяки системі пільгового оподаткування суб'єктів інноваційної інфраструктури, науково-дослідних інститутів, організацій, об'єднаних в інноваційні кластери тощо;
11	важливо усунути перешкоди для мобільності висококваліфікованих працівників, створити необхідні умови для міжнародного співробітництва та полегшити процедури та заходи їх обміну між країнами;
12	ефективне управління освітніми проектами з метою досягнення якісного впливу, вдосконалення освітньої політики держави, основною метою якої має стати підготовка та розвиток фахівців інноваційного профілю відповідно до пріоритетів науково-технічного та інноваційного розвитку;
13	необхідно відкоригувати систему технічного регулювання, підходи до стандартизації та сертифікації на макрорівні, створити стимули на основі посилення вимог до інновацій до компаній;
14	остаточною є необхідність формування інноваційного світогляду суспільства, розвитку інноваційної культури на всіх рівнях національної економіки.

Такі дослідження дають можливість визначити конкурентні переваги на міжнародних ринках, спланувати та скорегувати шляхи перспективного розвитку інноваційної діяльності в країні, розробити оптимальні напрямки інноваційної політики.

Завдяки виявленню конкурентних переваг країни та з'ясуванню реального стану її економіки, слід зазначити, що Україна має достатній інноваційний, науково-технічний, особливо інтелектуальний та творчий потенціал, але він недостатньо використовується і майже не впливає на економіку. економіка. Економічний розвиток і політика й надалі здійснюватимуться за інерційним сценарієм з використанням комплексної моделі прогресу [26].

Підсумовуючи проведені дослідження конкурентоспроможності України в напрямку розвитку інноваційної сфери, можна відзначити, що показники конкурентоспроможності є досить низькими порівняно зі світовими

масштабами, дещо середніми серед країн з перехідною економікою, низькими порівняно з країни ЄС.

Світова фінансово-економічна криза, її наслідки та наслідки, загострення економічної рецесії та подальша фаза відновлення істотно вплинули на рух інноваційних процесів у національній економіці. В умовах сучасного етапу розвитку української економіки, який ототожнюється із системною кризою, державне стимулювання зосереджено на великій кількості напрямів, проектів, «точкових» компаній, спрямованих на піднесення економіки нашої країни.

Проте сьогодні, в умовах практично повної відсутності впливу держави на розвиток інноваційних процесів в економіці, та з метою уникнення посилення зношення науково-інноваційного потенціалу в Україні необхідно переглянути та запровадити ефективну політика інноваційних пріоритетів держави, сприяння інноваційному підприємництву, інвестування наукових досліджень і розробок та формування інститутів розвитку, венчурних фондів, використання для цього можливостей і переваг програмного підходу.

ВИСНОВКИ

У дипломній роботі виконано теоретичне узагальнення та запропоновано нове вирішення важливої науково-прикладної проблеми, пов’язаної з розробленням сучасних моделей соціальної інноваційної політики. На цій підставі наведено науково-практичні рекомендації, які спрямовані на стимулювання інноваційного розвитку економіки країни. Основні наукові та прикладні результати дослідження такі:

1. Інновації є одним із пріоритетних напрямків у державній політиці, оскільки є основою національної незалежності та економічного розвитку. В основу проектування та реалізації інноваційної політики держави покладено створення такої системи, яка забезпечить можливість ефективного використання інтелектуального та науково-технічного потенціалу держави у виробництві.

Головною метою інноваційної політики є орієнтація розвитку виробничої сфери на створення та широке застосування принципово нових машин, матеріалів, складних технологічних систем, ефективне впровадження науково-технічних розробок, забезпечення соціально-економічних, організаційних складових.

Стратегічним завданням держави є політика концентрації фінансового та інтелектуального капіталу на нових пріоритетних напрямках, створення великих конкурентоспроможних фінансово-промислових підприємств – національних лідерів, здатних виконувати функцію локомотивів розвитку. Відповідно до національного законодавства, для сприяння цьому в Україні були створені перші інноваційні структури.

Стратегічне управління інноваційним розвитком відбувається на рівні держави (макрорівень), регіону чи галузей економіки (мезорівень) та на рівні суб’єктів господарювання (мікрорівень).

Для оцінки впливу конкурентних факторів використовується ряд формалізованих методів. Серед важливих слід виділити методи економіко-математичного моделювання. Нерідко значна кількість проблем вирішується завдяки використанню експертних методів. Методи класифікації сприяють вирішенню низки завдань, наприклад, звести різноманітність інформації до меншої кількості утворень (типів, класів, видів, форм, груп); виявляти стійкі ознаки та емпіричні закономірності, нові зв'язки між відомими об'єктами тощо.

2. Країни-лідери інноваційного розвитку підприємств розробляють ефективну інноваційну політику, яка планується та координується на державному рівні. Пріоритетні напрямки реалізуються у вигляді важливих міждисциплінарних проектів і програм, спрямованих на створення, розвиток і поширення технологій, здатних радикально змінити технологічну базу економіки.

При цьому держава розробляє принципи, на основі яких реалізується науково-інноваційна політика, та механізм реалізації цієї політики. Ці принципи залежать від сформованої в країні економічної системи, механізмів економіко-правового регулювання економічних відносин і соціального розвитку країни. Практично в усіх промислово розвинутих країнах інновації є одним із пріоритетних напрямів державної політики, оскільки є основою національної незалежності та економічного розвитку.

Пріоритетними напрямами розвитку науки і техніки є тематичні напрями досліджень і розробок, які роблять основний внесок у науково-технічний розвиток і досягнення поточних і довгострокових цілей соціально-економічного розвитку країни.

У світовій практиці сьогодні склалися три основні типи моделей науково-інноваційного розвитку індустріально розвинених країн:

- країни, орієнтовані на лідерство в науці, реалізацію масштабних цільових проектів, що охоплюють усі фази науково-виробничого циклу, як

правило, із значною часткою науково-інформаційного потенціалу в оборонному секторі (США, Англія, Франція);

- Країни, орієнтовані на поширення інновацій, створення сприятливого середовища для інновацій, раціоналізацію всієї економічної структури (Німеччина, Швеція, Швейцарія);

- Країни, де інновації стимулюються шляхом розвитку інноваційної інфраструктури, реагування на досягнення світового науково-технічного прогресу, координації дій різних секторів у сфері науки і технологій (Японія, Південна Корея).

Вивчаючи результати оцінки зарубіжних конкурентних переваг Всесвітніх інститутів інновацій, варто виділити найбільш лімітуючі чинники конкурентоспроможності в контексті інноваційного розвитку: суттєві відмінності за галузевим виміром розвитку інноваційної діяльності; зниження темпів появи нових лідерів у розвитку технологій, зміщення світового центру інноваційного створення на периферію (в ЄС, наприклад, відбулося зміщення до Південно-Східної Азії), тобто збільшення ступінь розшарування глобалізованого світового інноваційного простору; досить високий рівень процесів поглинань, злиттів у разі банкрутства виробників тощо.

3. Загалом існує два типи ринкових стратегій функціонування суб'єкта господарювання (підприємства): стабілізаційна (збереження досягнутого рівня виробництва, частки ринку тощо) і розвитку (розширення виробництва, частки ринку, збільшення) . прибуток тощо). Однак, як показує практика, перше може принести лише тимчасовий успіх і не забезпечить довгострокове виживання компаній на ринку відповідно до їхньої місії та визнаної бізнес-мотивації.

Загалом розвиток підприємств та економіки країни в цілому можна забезпечити різними підходами до розробки інноваційної політики, зокрема:

Екстенсивний – передбачає розширення обсягів виробництва і реалізації продукції; відбувається в умовах ненасиченого ринку, без гострої конкуренції, в

умовах відносної стабільності бізнес-середовища; пов'язані зі зростанням витрат на ресурси. На сьогоднішній день цей підхід практично вичерпав себе в більшості регіонів світу, оскільки існуючі ринки вже заповнені товарами.

Інтенсивна наука і технології – передбачає використання науково-технічних досягнень для вдосконалення конструкцій і технологій виробництва традиційної (модернізованої) продукції з метою зниження собівартості виробництва, підвищення якості і в кінцевому рахунку підвищення конкурентоспроможності. Перехід на цей шлях розвитку відбувається при насиченні ринків, вичерпанні дефіцитних ресурсів і посиленні конкуренції між виробниками продукції.

Інноваційний науково-технічний - передбачає постійне оновлення асортименту продукції і технологій виробництва, вдосконалення системи управління виробництвом і збутом. Традиційно, починаючи з промислової революції, основним напрямком розвитку підприємницьких структур було зниження собівартості продукції, основною формою конкуренції була цінова.

В Україні відсутній комплексний підхід до розробки показників ефективності використання інноваційного потенціалу та результативності інноваційно-інвестиційної діяльності.

Застосування розглянутих методів оцінки інноваційного потенціалу підприємства дозволяє не тільки визначити ступінь готовності до розробки та впровадження інноваційних проектів, що відображено у відповідних видах інновацій, а й дає можливість виявити наявні проблеми в організаційну, фінансово-господарську, виробничу, кадрову, маркетингову, науково-технічну, соціальну чи господарську діяльність.

Світова фінансово-економічна криза, її наслідки та наслідки, загострення економічної рецесії та подальша фаза відновлення істотно вплинули на рух інноваційних процесів у національній економіці. В умовах сучасного етапу розвитку української економіки, який ототожнюється із системною кризою,

державне стимулювання зосереджено на великій кількості напрямів, проектів, «точкових» компаній, спрямованих на піднесення економіки нашої країни.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Адаманова З. О. Інноваційні стратегії економічного розвитку в умовах глобалізації : монографія / З. О. Адаманова. – Сімферополь: Державне учбово-педагогічне видавництво Криму, 2017. – 504 с.

2. Активізація інноваційної діяльності: організаційно-правове та соціально-економічне забезпечення: монографія / [О. І. Амоша, В. П. Антонюк, А. І. Землянкін та ін.] ; НАН України. Інститут економіки промисловості. – Донецьк, 2017. – 328 с.

3. Александрова В. Прогноз впливу інноваційних факторів на розвиток економіки України / В. Александрова, М. Скрипниченко, Л. Федулова // Економіка та становлення нової економічної системи. – 2017. – № 2. – С. 9-26.

4. Алексєєв І. В. Стратегії та регулювання інноваційного розвитку виробничо-господарських структур : автореф. Дисертація про здобуття наук. Здобула ступінь доктора економічних наук: спец. 08.02.03 [Електронний ресурс] / І. В. Алексєєв; НАН України. Інститут економіки Прогноз, 2020. – 33 с.– Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/ard/2020/02aivvgs.zip.

5. Андрійчук О.Я. Інноваційна культура як ефективно функціонуючий механізм інноваційної системи підприємства / О.Я. Андрійчук // Економіка: проблеми теорії та практики: зб. наук праць – Дніпропетровськ. – 2018. – Випуск 237, Том III. - С. 559-567.

6. Антонюк Л. Л. Інновації: теорія, механізм розвитку та комерціалізації [Текст]: Монографія / Л. Л. Антонюк, А. М. Поручник, В. С. Савчук. – К. : КНЕУ, 2019. – 394 с.

7. Бабич Д.В. Стратегічне регулювання сталого функціонування та розвитку економічних систем: автореф. Дисертація про здобуття наук. Отримала диплом доктора економічних наук: спеціаліст 08.02.20 [Електронний ресурс] / Бабич Д.В. - Наукове дослідження. Університет економіки

Мінекономіки та європейських справ. інтеграції України. К., 2020. 32 с. http://www.nbuv.gov.ua/ard/2020/02bdvres.zip.

8.Ю. М. Бажал Економічна теорія технологічних змін / Ю. М. Бажал. М.Бажал. – К. : Заповіт, 2016. – 240 с.

9.Так Базилюк В. Конкурентоспроможність національної екокомікси: сутність та умови забезпечення : монографія / Я. В. Базилюк. В. Базилюк. – К. : НІСД, 2019. – 132 с.

10. Балабанова Л. В. Стратегічне маркетингове управління конкурентоспроможністю підприємства [Текст]: Навчальний посібник / Л. В. Балабанова, В. В. Холод. – К. : ВД «Професіонал», 2019. – 448 с.

11. Биконя С. Інноваційна культура – умова реалізації інноваційної політики [Електронний ресурс] // Кадр. – 2017. – No 4. – Режим доступу: http://personal.in.ua/article.php?ida=266.

12. Бідзюра І. Держава в умовах розгортання системних реформ / І. Бідзюра // Політичний менеджмент. – 2019. – № 3. - С. 2-81.

13. Білорус О. Конкурентоспроможність у сучасному глобальному світі / О. Білорусь, Ю. Мацейко // Економічний часопис XXII. – 2019. – № 9. - С. 10-18.

14. Бова Т. В. Формування механізму державного управління функціонуванням національної інноваційної системи / Т. В. Бова // Економіка та держава. - 2018. - № 4. - С. 132-134.

15. Бондарчук В. Д. Державне регулювання інноваційного розвитку регіону / В. Д. Бондарчук // Економіка та держава. – 2019. – № 5. – С. 93-95.

16. Борейко В. І. Державне регулювання соціально-економічного розвитку: теорія, методологія, проблеми / В. І. Борейко. - Національний університет водного господарства та природокористування. – Рівне: НУВГП, 2018. – 379 с.

17. Брикова І. В. Ключові чинники формування інноваційних конкурентних переваг національних регіонів в умовах становлення економіки

знань / Брикова І. В. // Економіка: проблеми теорії та практики: зб.наук.праць – Д.: ДНУ, 2017. – Видання 233. Т .IV. – С. 941-959

18. Буркинський Б. В. Інноваційна стратегія соціально-економічного розвитку регіонів / Б. В. Буркинський, Є. В. Лазарєва. – Одеса: ІПРЕЕД НАН України, 2017. – 140 с.

19. Варналій З. С. Конкурентоспроможність національної економіки: проблеми та пріоритети інноваційного розгортання / З. С. Варналій, О. П. Гармашова. – К. : Знання України, 2018. – 387 с.

20. Василенко В. О. Інноваційний менеджмент: Навч. Посібник для студентів вищих навчальних закладів Закриття / В. О. Василенко, В. Г. Шматько. – К. : ЦУЛ, 2019. – 439 с.

21. Vasconcellos-i-Sa J. Стратегічні кроки: 14 наступальних і оборонних стратегій для отримання конкурентної переваги / George Vasconcellos-i-Sa.; [пер. з англійською]. – Дніпропетровськ: Баланс Бізнес Букс, 2017. – 240 с.

22. Галиця І.О. Що таке інноваційний розвиток? / І. О. Галиця // Економіка та держава. – 2019. – № 10. – С. 32-33.

23. Геєць В. М. Інноваційні перспективи України : монографія / В. М. Геєць, В. П. Семиноженко. – Харків : Константа, 2018. – 272 с.

24. Геєць В. М. Національна інноваційна система: досвід за кордоном, стан в Україні: аналітичні матеріали до парламентських слухань / В. М. Геєць, Л. І. Федулова. – К. : Інститут економіки та прогнозування НАН України, 2017. – 184 с.

25. Глобальні трансформації та стратегії розвитку: Монографія / [О. Г.Білорус, Д.Г.Лук'яненко та ін.]. – К.: Вид-во НАН України, 2018. – 416 с.

26. Горфінкель Ст., Швандар Ст. Інноваційна комунікація та форми її організації / Ст.Горфінкель, Ст.Швандар // Економіст. – 2020. – № 10. – С. 67-74.

27. Гречан А.П. Основи визначення інноваційного розвитку економіки / А.П. Гречан // Економіка і держава. – 2016. – № 8. – С. 12-14.

28. Грига В. Особливості формування національних інноваційних систем [Електронний ресурс] / В. Грига. – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/All/herald/2019-10/a3.pdf.

29. Гринів Л. С. Економіка: Навч. Посібник / Л.С. Гринів, Кічурчак М.В. – Львів: Магнолія, 2016, 2018. – 464 с.

30. Б.В. Губський інвестиційні процеси в глобальному середовищі / Б.В. Губський. – К. : Наукова думка, 2017. – 234 с.

31. Гусєв В. О. Парадигма сталого інноваційного розвитку України / В. О. Гесєв, О. О. Мужилко // Економіка та держава. – 2019. – № 9. – С. 115-118.

32. А. О. Дегтяр Правове забезпечення державного регулювання інноваційної діяльності в Україні [Електронний ресурс] / А. О. Дегтяр, О. І. Крюков // Держ. – 2019. – № 2. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/ejournals/DeBu/2019-2/index.html.

33. Інноваційна політика: європейський досвід та рекомендації для України [Аналітичні матеріали] / За ред.І.Єгорова [та ін.]. – К.: Фенікс, 2021. – Т. 1. – 214 с.

34. Інноваційний розвиток в Україні: наявний потенціал та ключові проблеми його реалізації [Аналітична доповідь Центру Разумкова] // Національна безпека і оборона. – 2019. – № 7. – С. 2-25.

35. Ковтун О. А. Розвиток державного управління інноваційною діяльністю середнього та малого сектору економіки на регіональному рівні [Електронний ресурс] / О. А. Ковтун. http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=41.

36. Козлова А. І. Етапи формування стратегій інноваційного розвитку в країнах ЄС [Електронний ресурс] / А. І. Козлова // Бізнесінформ. – 2017. – № 4. - С. 82-85. – Режим доступу: www.business-inform.net.

37. Кучерява З. Правове визначення інноваційного розвитку в Україні / З. Кучерява // Юридичний вісник України. – 2018. – № 22. – С. 8.

38. Лапко О. Інноваційна діяльність у системі державного регулювання : монографія / О. Лапко ; Інститут економіки прогнозування НАН України, Івано-Франківськ. Державний технікум нафти і газу. – К.: Інститут економіки ім. Прогноз НАН України, 2019. – 253 с.

39. Нежиборець В. Інноваційна інфраструктура: проблеми, перспективи, шляхи вирішення / В. Нежиборець // Теорія і практика інтелектуальної власності. – 2017. – № 5. – С. 60-69

40. Перспективи інноваційного розвитку України : зб.наук.-ст. / За ред.Я. А.Жаліло. – К. : Альтерпрес, 2020. – 160 с.

41. Садовська Г. Ф. Міжнародний досвід інтеграції знань в інноваційній діяльності / Г. Ф. Садовська // Економічний часопис-XXI. – 2021. – № 2. –. С. 11-13.

42. Саліхов О. Б. П’ять кроків до створення та успішної реалізації національної інноваційної стратегії. Досвід Європи / О. Б. Саліхов, О. В. Крехівський // Економіка і держава. – 2020. – № 1. – С. 9-15.

43. Тульпа І. А. Інноваційні стратегії: уроки. Посібник / І.А.Тюльпа, О.М.Сумець. – Харків : Студцентр, 2019. – 208 с.

44. Управління змінами: Навч. Посібник / [О. Є. Кузьмін, В. В. Яцура, І. І. Грибик, А. М. Грищук, Н. В. Смолінська, М. Б. Гункевич, М. В. Замроз]. – Львів: Вид-во Львівської політехніки, 2018. – 356 с.